

SVETIMAS

PIRMA DALIS

Šiandien mirė mama. O gal ir vakar, nežinau. Gavau iš prieglaudos telegramą: „Mirė motina. Laidotuvės rytoj. Nuoširdžiai užjaučiame“. Bet kas žino. Gal ir vakar.

Senelių prieglauda yra Marengo, aštuoniasdešimt kilometrų nuo Alžyro. Antrą valandą sėsiu į autobusą ir būsiu ten pavakare. Naktį galėsiu pabudėti prie mamos, o rytoj vakare grįšiu atgal. Paprašiau savo viršininką dviejų dienų atostogų; jis negalėjo jų neduoti, išgirdęs tokį pasiteisinimą. Tačiau neatrodė, kad būtų patenkintas. Net pasakiau jam: „Aš dėl to nekaltas“. Jis nieko neatsakė. Tada pagalvojau, kad neturėjau šito sakyti. Išvis nereikėjo atsiprašinėti. Jau greičiau jis privalėjo pareikšti man užuojautą. Bet jis, be abejo, padarys tai poryt, kai pamatys mane su gedulu. Kol kas atrodo lyg mama nebūtų mirusi. O po laidotuvių viskas bus baigta ir atrodys daug oficialiau.

Išvažiavau antrą valandą autobusu. Buvo labai karšta. Pavalgiau kaip paprastai restorane pas Selestą. Visi mane labai užjautė, o Selestas pasakė: „Motina būna tik viena“. Išeinant jie mane išlydėjo pro duris. Jaučiausi kiek nepatogiai, nes reikėjo užėti pas Emanuelį ir pasiskolinti juodą kaklaryšį ir raištį ant rankovės. Prieš keletą mėnesių mirė jo dėdė.

Aš bėgau, bijodamas pavėluoti į autobusą. Nuo to skubėjimo, nuo bėgimo, be to, dar nuo kratymo, benzino kvapo, kelio ir dangaus raibuliavimo aš užsnūdau. Miegojau beveik visą kelią. Kai atsibudau, pastebėjau, kad sėdžiu prisispaudęs prie kažkokio kariškio; jis nusišypsojo man ir paklausė, ar iš toli važiuoju. Atsakiau „taip“, kad nereikėtų daugiau kalbėti.

Prieglauda įsikūrusi už dviejų kilometrų nuo miestelio. Iki jos nuėjau pėsčias. Mamą norėjau pamatyti tuojau pat. Bet durininkas pasakė, kad pirmiausia turiu užėti pas direktorių. Teko kiek palaukti, direktorius buvo užsiėmęs. Visą tą laiką durininkas be perstogės šnekėjo. Paskui pamačiau ir direktorių – jis priėmė mane savo kabinete. Tai buvo mažas senučiukas su Garbės Legiono ordinu. Jis pažvelgė į mane savo giedromis akimis. Paskui paspaudė man ranką ir laikė ją taip ilgai, kad aš nežinojau, kaip ištraukti. Pasižiūrėjęs į kažkokią bylą tarė: „Ponia Merso atvyko čia prieš trejus metus. Jūs buvote jos vienintelė paspirtis“. Man pasirodė, kad jis priekaištuoja, ir aš puoliau jam aiškinti. Bet jis mane nutraukė: „Jūs neprivalote teisintis, mielas. Aš perskaičiau jūsų motinos bylą. Jūs negalėjote patenkinti jos poreikių. Jai reikėjo slaugės. Jūs mažai uždirbate. Galų gale ji čia buvo laimingesnė“. – „Taip, pone direktoriau“, – atsakiau. Jis pridūrė: „Be to, ji čia turėjo draugų, savo amžiaus žmonių. Galėjo dalintis su jais praėjusių laikų atsiminimais. Jūs esate jaunas, ir jai būtų buvę nuobodu su jumis“.

Gryna teisybė. Kai mama buvo namie, ji visą laiką tylėdavo ir sekiodavo mane akimis. Patekusi į prieglaudą, pirmomis dienomis dažnai verkdamo. Bet tai iš įpratimo. Po kelių mėnesių ji būtų verkusi, jeigu būtų atsiimta iš prieglaudos. Vėlgi iš įpratimo. Tikriausiai todėl pastaraisiais metais aš ten beveik nevažinėjau. Ir dar dėl to, kad tos kelionės atimdavo man sekmadienius, jau nekalbant apie vargą eiti į stotį, pirkti bilietus ir dvi valandas kratytis autobuse.

Direktorius dar kažką kalbėjo. Bet aš jo beveik nesiklausiau. Pagaliau jis tarė: „Manau, kad norite pamatyti motiną“. Tylėdamas pakilau ir nusekiau paskui jį pro duris. Lipant laiptais, jis paaikšino: „Mes ją perkėlėm į mažąją lavoninę. Kad kiti taip nesijaudintų. Kiekvieną kartą, kai miršta kuris prieglaudos gyventojas, visi kiti dvi tris dienas būna labai nervingi. Tada sunkiau slaugyti“. Mes ėjome per kiemą, kur, susispietę į būrelius, šnekučiavo daugybė senukų. Mus išvydę, jie nutildavo. O už mūsų nugarų šnekos vėl atgydavo. Atrodė, lyg kimiai tarškėtų papūgos. Prie nedidelio pastato

durų direktorius sustojo. „Aš jus palieku, pone Merso. Jeigu prireiks, mane rasite kabinete. Laidotuvės numatytos dešimtą valandą ryto. Manėme, kad tokiu būdu galėsite pabudėti prie velionės. Ir dar: jūsų motina, kalbėdamasi su savo bičiuliais, atrodo, ne sykį yra pageidavusi, kad būtų palaidota su religinėmis apeigomis. Aš pats pasirinkau visa kuo, kas būtina, Bet norėjau, kad jūs apie tai žinotumėte“. Aš padėkojau.

Mama, nors ir nebuvo ateistė, niekuomet gyvenime nekvaršino sau galvos dėl religijos.

Aš įėjau. Patekau į labai šviesią, kalkėmis išbaltintą sale su stikliniu stogu. Joje buvo gausybė kėdžių ir kryžmai sukaltų stovų. Salės vidury ant dviejų kryžiojų stovėjo uždengtas karstas. Ant rusvai nudažytų lentų leblizgėjo vos prisukti sraigtai. Prie karsto, apsvyturiavusi galvą ryškių spalvų skara ir pasirišusi baltą prijuostę, sėdėjo slaugė arabė.

Tą pačią akimirką už mano nugaros atsirado durininkas. Tikriausiai atbėgo tekinas. Jis sumiknojo: „Karstas uždengtas, bet aš atsuksiu sraigtus, ir jūs galėsite jį pamatyti“. Jis buvo beeinąs prie karsto, bet aš jį sulaikiau. „Jūs nenorite?“ – paklausė. – „Ne“, – atsakiau. Jis sustojo, o aš suglumau, nes pajutau, kad šito nereikėjo sakyti. Po valandėlės jis žvilgtelėjo į mane ir paklausė: „Kodėl?“ Bet nepriekaištaudamas, o tarsi šiaip sau, iš smalsumo. „Nežinau“, – atsakiau. Tada, pašydamas žilą ūsą ir nežiūrėdamas į mane, tarė: „Suprantu“. Jo gražios akys buvo šviesiai mėlynos, veidai rausvi. Jis padavė man kėdę ir pats atsisėdo už manęs. Slaugė pakilo ir pasuko durų link. Tada durininkas man pasakė: „Ji serga šankeriu“. Aš nieko nesupratau, pažvelgiau į slaugę ir pamačiau, kad jos veidas aptvarstytas iki pat akių. Toje vietoje, kur turėjo pūpsoti nosis, buvo lygu. Vien tvarstis bolavo vietoj veido.

Kai ji išėjo, durininkas tarė: „Aš jus palieku vieną“. Nepamenu, kokį mostą padariau, bet jis liko stovėti už manęs. Tasai žmogus už nugaros mane varžė. Kambarys buvo sklindinas švelnios popiečio šviesos. Dvi širšės daužėsi į stogo stiklą. Pajutau, kad mane ima miegas. Neatsigręždamas į durininką paklausiau: „Ar seniai jūs čia?“ – „Penkeri metai“, – tučtuojau atsakė, lyg visą laiką būtų laukęs mano klausimo.

Paskui įsileido į šnekas. Anksčiau būtų labai nustebęs, jei kas nors būtų jam pasakęs, kad savo dienas jis baigs durininku Marengo prieglaudoje. Jam šešiasdešimt ketveri metai, jis iš Paryžiaus. Aš jį pertraukiau: „O! Vadinasi, jūs ne vietinis?“ Ir tik tada prisiminiau, kad prieš nuvesdamas mane pas direktorių jis kalbėjo apie mamą. Jis sakė, kad reikia greitai ją laidoti, nes lygumoje labai karšta, ypač šiame krašte. Tada ir pasipasakojo gyvenęs Paryžiuje ir iki šiol niekaip negalįs jo pamiršti. Paryžiuje šermenys trunka tris, kartais keturias dienas. Čiagi nėra laiko. Nespėji apsiprasti su mintimi, kad žmogus miręs, o jau reikia bėgti paskui katafalką. Tada jo žmona pasakė: „Liaukis, radai ką ponui pasakoti!“ Senis paraudo ir atsiprašė. Aš įsiterpiau ir pasakiau: „O ne! Kalbėkite!“ Juk jis kalbėjo tiesą, ir man buvo įdomu.

Čia, mažojoje lavoninėje, jis man papasakojo patekęs į prieglaudą kaip elgeta. Tačiau jautėsis dar stiprus ir pasisiūlęs į durininko vietą. Aš pasakiau, kad jis vis vien yra prieglaudos gyventojas. Jis atsakė, kad ne. Mane stebina, kad jis sakė „jie“, „anie“, o kartais net „seneliai“, kalbėdamas apie prieglaudos gyventojus, nors daugelis jų nebuvo vyresni už jį. Bet, žinoma, jo padėtis buvo visai kitokia. Jis dirbo durininku, ir tam tikra prasme jie buvo jam pavaldūs.

Tuo metu grįžo slaugė. Nė nepastebėjau, kad jau vakaras. Anapus stiklinio stogo bemat sutirštėjo sutemos. Durininkas paspaudė mygtuką, ir mane apžlibino ūmai tvykstelėjusi šviesa. Jis pakvietė į valgyklą papietauti. Bet aš nebuvo išalkęs. Tada pasišovė atnešti puoduką baltintos kavos. Sutikau, nes labai mėgstu kavą su pienu, ir po valandėlės jis jau grįžo su padėklu. Išgėriau. Tada užsinorėjau rūkyti, bet nesiryžau, nes nežinojau, ar dera šitai daryti prie mamos. Pagalvojęs nusprendžiau, kad tai neturi jokios reikšmės. Pasiūliau cigaretę durininkui, ir mes užsirūkėm.

Po valandėlės jis pasakė: „Žinote, budėti naktį ateis ir jūsų motinos draugai. Toks paprotys. Eisiu parūpinti kėdžių ir juodos kavos“. Paklausiau, ar jis negalėtų užgesinti bent vieną lempą. Mane vargino atspindinti nuo baltų sienų ryški šviesa. Jis pasakė, kad tai neįmanoma. Taip jau čia įrengta: viskas, arba nieko. Daugiau nebekreipiau į jį dėmesio. Jis išėjo, grįžo, sustatė kėdes. Ant vienos jų aplink kavinuką išdėliojo puodukus. Paskui atsėdėjo priešais mane, kitapus karsto. Dar toliau už jo, nugara į mane, sėdėjo slaugė. Nemačiau, ką ji veikė, bet iš rankų judesių spėjau, kad mezgė. Buvo ramu, kava mane sušildė, o pro atviras duris tvino nakties ir gėlių kvapai. Tikriausiai aš mažumėlę prisnūdau.

Mane pažadino lengvas šnarėjimas. Kai atsimerkiau, kambarys, regėjosi, dar labiau tvoskė akinamu baltumu. Nė mažiausio šešėlio priešais, kiekvienas daiktas, kiekvienas kampas, kiekvienas užlinkis buvo tokie ryškūs, jog režė akis. Kaip tik tuo metu atėjo mamos draugai. Jų buvo kokia dešimt; jie tyliai slinko žilpinančioje šviesoje. Jiems sėdantis negirgžtelėjo nė viena kėdė. Aš mačiau juos taip aiškiai, kaip dar nieko niekada nebuvau matęs, neliko nepastebėta nė viena veido ar rūbų raukšlėlė. Bet negirdėjau jų balsų ir man sunku buvo patikėti, kad tai gyvi žmonės. Beveik visos moterys buvo su prijuostėmis; raiščiai standžiai veržė liemenis, dar labiau pabrėždami ir taip jau išvirtusius pilvus. Pirmą kartą pastebėjau, kad senos moterys tokios pilvotos. Beveik visi vyrai buvo baisiai liesi ir su lazdomis. Labiausiai mane nustebino jų veidai: visai nemačiau akių, o tik blausias švieses raukšlių mazguose. Vos susėdę, daugelis sužiuro į mane ir droviai sulingavo galvomis, jų lūpos buvo visai sukritusios į bedantes burnas, – taip ir nesupratau, ar jie sveikinasi su manimi, ar linksi iš papratimo. Tikriausiai sveikinosi. Tik tada pastebėjau, kad jie visi, kinkuodami galvas, susėdo tiesiai priešais mane abipus durininko. Akimirka mane apniko juokingas jausmas, kad jie čia susirinko manęs teisti.

Po kurio laiko viena moteris pradėjo verkti. Ji sėdėjo antroje eilėje, už vienos savo draugės nugaros, ir aš ją blogai mačiau. Ji raudėjo ilgai, monotoniškai pasikukčiodama: maniau, niekad nesiliaus. Kiti, rodėsi, jos negirdėjo. Sukriošę, niūrūs ir tylūs sėdėjo įsmeigę akis kas į karstą, kas į lazda ar šiaip į ką, ir daugiau nieko nematė. Moteris tebeverkė. Labai stebėjau, nes jos visai nepažinojau. Norėjau, kad ji nutiltų. Tačiau nedrįsau to pasakyti. Durininkas pasilenkė prie jos, kažką pakuždėjo, bet ji tik papurtė galvą, kažką burbtelėjo ir vėl ėmė monotoniškai rypuoti. Tada durininkas perėjo į mano pusę ir atsėdėjo šalimais. Po geros valandėlės, nežiūrėdamas į mane, paaiškino: „Ji buvo labai prisirišusi prie jūsų motinos. Sako, tai buvusi jos vienintelė draugė čia ir dabar ji likusi vienut viena“.

Šitaip mes sėdėjome be galo ilgai. Moteris dūsavo ir kūkčiojo vis rečiau ir rečiau. Užtat garsiai šnarpštė nosimi. Pagaliau nutilo. Nebenorėjau miego, bet jaučiausi pavargęs, skaudėjo strėnas. Dabar mane jau slėgė tų žmonių tylėjimas. Tik retkarčiais pasigirdavo keisti garsai, ir aš niekaip negalėjau suprasti, kas tai. Galiausiai suvokiau, kad kai kurie senukai čiulpsi bedantėmis burnomis, keistai cuopsėdami liežuviu. Jie buvo taip pasinėję į savo mintis, kad patys šito nė nepastebėjo. Man netgi pasirodė, kad jiems visai nieko nereiškia ir vidury kambario pašarvota velionė. Bet dabar manau, kad tai buvo klaidingas įspūdis.

Mes visi išgėrėme kavos, kurią padavė durininkas. Kas buvo toliau, nieko nežinau. Praėjo naktis. Tik, pamenu, pramerkiau kartą akis ir pamačiau, kad visi seneliai, užsikniaubę kits ant kito, miega, išskyrus vieną, kuris, sunėręs rankas ant lazdos ir parėmęs jomis smakrą, įdėmiai žiūrėjo į mane, lyg ir laukdamas, kol aš prabusiū. Paskui vėl užmigau. Atsibudau nuo vis didėjančios gėlos strėnose. Viršum stiklinio stogo jau dienojo. Po kurio laiko vienas senelis atsibudo ir ilgai kosėjo. Jis krenkštė į didelę languotą nosinę ir kaskart atsikosėdamas, rodėsi, išspjaukavo gabalą krūtinės. Jis pažadino kitus, ir durininkas pasakė, kad visiems jiems laikas išeiti. Jie pakilo. Ši varginanti budynė jų veidus tartum apnešė pelenais. Aš be galo nustebau, kad išeidami visi jie paspaudė man ranką – lyg ši naktis, per kurią mes nė žodeliu nepersitarėme, būtų mus suartinusi.

Jaučiausi pavargęs. Durininkas mane nusivedė į savo kambarėlį, ir aš galėjau kiek apsitvarkyti. Vėl išgėriau kavos su pienu – ji buvo labai skani. Kai išėjau į lauką, buvo jau visai šviesu. Viršum kalvų, kurios užstoja Marengo nuo jūros, dangus buvo tarsi išmuštas raudonom dėmėm. Vėjas iš anapus atpūsdavo druskos kvapą. Aušo graži diena. Jau seniai bebuvau lankęsis kaime ir jaučiau, kaip smagu būtų pasivaikščioti, jeigu ne mama.

Atsisėdau kieme po platanu ir ėmiau laukti. Kvėpavau gaiviu žemės aromatu ir nė kiek nebenorėjau miego. Pagalvojau apie įstaigos bendradarbius. Dabar jie kėlėsi į darbą: man visuomet tai buvo sunkiausia valanda. Dar kiek pamąščiau apie tai, bet netrukus mano mintis išblaškė pastato viduje suskambėjęs varpas. Už lango sujudo subruzdą, paskui viskas vėl nurimo. Saulė pakopėjo dangumi dar aukščiau ir ėmė kaitinti man kojas. Per kiemą atėjo durininkas ir pasakė, kad mane kviečia direktorius. Nuėjau į jo kabinetą. Jis davė man pasirašyti aibę visokiausių popierių. Pastebėjau, kad jis buvo užsivilkęs juodą švarką ir užsitempęs dryžuotas kelnes. Direktorius pakėlė telefono ragelį ir, prieš pradėdamas kalbėti, kreipėsi į mane: „Ką tik atvyko laidotuvių biuro tarnautojai. Paprašysiu, kad užkaltų karstą. Ar nenorėtumėt paskutinį kartą žvilgtelėti į savo motiną?“ Atsakiau: „Ne“. Tuomet, jau daug tyliau, jis paliepė telefonu: „Fizikai, pasakykite vyrams, kad gali pradėti“.

Paskui pasakė, kad jis taip pat dalyvaus laidotuvėse, ir aš jam padėkojau. Jis atsisėdo už stalo, sukryžiuojo savo trumpas kojeles. Pespėjo, kad velionę lydėsime tik mudu ir slaugė. Prieglaudos gyventojai paprastai laidotuvėse nedalyvauja. Jiems leidžiama tik tai budėti. „To reikalauja žmogiškumas“, – pridūrė. Tačiau jis padaręs išimtį – leidęs dalyvauti laidotuvių procesijoje vienam senam mamos draugui Toma Peresui. Tai sakydamas direktorius šyptelėjo. „Matote, – tarė jis man, – tai kiek vaikiškas jausmas. Bet jiedu su jūsų motina niekur nesiskirdavo. Prieglaudoje iš jų pasišaipydavo. „Tai jūsų sužadėtinė“, – sakydavo Peresui. Jis juokdavusi. Jiems buvo smagu drauge. Žinoma, ponios Merso mirtis Peresą labai sukrėtė. Nemanau turįs teisę neleisti jam dalyvauti laidotuvėse. Bet, pasitaręs su gydytoju, uždraudžiau jam budėti prie velionės naktį“.

Mes ilgokai tylėjome. Direktorius atsistojo ir žvilgtelėjo pro kabineto langą. Po valandėlės tarė: „Štai ir Marengo klebonas. Ankstyvas“. Direktorius mane įspėjo, kad iki bažnyčios, kuri esanti pačiame miestelyje, mažiausiai trys ketvirčiai valandos kelio. Mudu išėjome į kiemą. Prie lavoninės stovėjo klebonas ir du klapčiukai. Vienas jų laikė smilkytuvą, o kunigas pasilenkęs reguliavo sidabrinės grandinės ilgį. Kai priėjome, kunigas atsitiesė. Jis kreipėsi į mane „mano sūnau“ ir tarė keletą paguodžiančių žodžių. Paskui įėjo į vidų, aš – iš paskos.

Iš karto pamačiau, kad karsto sraigčiai jau prisukti ir kad kambaryje stovi keturi juodai apsirengę vyrai. Tą pat akimirką išgirdau direktorių man sakant, kad katafalkas jau ant kelio. Kunigas pradėjo melstis. Dabar viskas vyko labai greitai. Vyrai, nešini užtiesalu, priėjo prie karsto. Kunigas, jo palyda, direktorius ir aš išėjome. Prie durų stovėjo moteris, kurios dar nebuvau matęs. „Ponas Merso“, – supažindino mane direktorius. Neišgirdau tos moters pavardės ir supratau tik tiek, kad ji yra vyriausioji slaugė. Nė nešyptelėjusi jinau nulenkę savo pailgą prakaulų veidą. Paskui mes išsirikiavome ir praleidome karstą. Sekdami įkandin nešėjų, išėjome iš prieglaudos. Prie vartų stovėjo katafalkas. Pailgas ir spindintis laku, jis man pasirodė panašus į penalą. Šalia stoviniavo laidotuvių tvarkytojas, nedidelis, juokingai apsitaisęs žmogelis ir keistos išvaizdos nesmagus senučiukas. Aš supratau, kad tai ponas Peresas. Jis buvo su minkšta pūpsančia plačiakrašte skrybėle (kai karstą nešė pro vartus, jis ją nusiėmė), užsivilkęs kostiumą, kurio kelnės raukšlėmis krito ant batų, o pakaklėj ryšėjo juodą kaspiną, per mažą didelį baltai marškinių apykaklei. Po nosimi, nusėta juodais taškeliais, virpėjo lūpos. Iš po žilų, gana retų plaukų kyšojo keistai nukarusios, tarsi visai be kremzlių, ausys: mane nustebino jų purpurinė spalva, itin ryški blyškiaame veide. Laidotuvių tvarkytojas nurodė mums vietas. Klebonas stoji priekyje, už jo – katafalkas. Aplink katafalką – ketvertas vyriškių. Paskui direktorius, aš,

o eisenos gale – vyriausioji slaugė ir ponas Peresas.

Saulė jau buvo užliejusi visą dangų. Jis tarsi ėmė slėgti žemę; kaitra beregint didėjo. Nežinau, kodėl mes dar ilgokai nepajudėjom iš vietos. Man pasidarė karšta su tamsiu kostiumu. Senukas, kuris buvo užsimaukšlinęs skrybėlę, vėl ją nusiėmė. Aš stovėjau truputį pasisukęs ir žiūrėjau į Peresą, kol direktorius man pasakojo apie jį. Direktorius pasakė, kad vakarais mano motina ir ponas Peresas, lydimi slaugės, dažnai eidavo pasivaikščioti iki pat miestelio. Aš apžvelgiau laukus. Tos kiparisų eilės, per kalvas nutįsusios iki pat akiračio, ta rausva ir žalia žemė, tie reti, lyg nupiešti namukai man padėjo suprasti mamą. Šiame krašte vakaras tikriausiai buvo kaip melancholiškas atokvėpis. Bet šiandien virpantis nuo tviskančios saulės peizažas buvo kažkoks žiaurus ir gniuždantis.

Mes pajudėjom. Tik tada pastebėjau, kad Peresas truputį šlubčioja. Katafalkas važiavo vis greičiau ir greičiau, ir senukas pradėjo atsilikti. Vienas vyriškių, lydėjusių katafalką, taip pat atsiliko ir dabar ėjo greta manęs. Aš stebėjau, kaip greitai saulė kyla į dangų. Ir dar man toptelėjo, kad laukai jau seniai gaudžia nuo vabzdžių dūzgimo ir žolės šnaresio. Prakaitas žliaugė man skruostais. Skrybėlės neturėjau, tad vedavausi nosine. Laidotuvių tarnautojas man kažką pasakė, bet ką – neišgirdau. Tuo pačiu metu jis kilstelėjo dešiniąja ranka kepurę ir su nosine, kurią laikė kairėje, nusišluostė prakaitą. „Ką sakote?“ – paklausiau. Rodydamas į dangų, jis pakartojo: „Pleškina“. – „Taip“, – atsakiau. Po kurio laiko jis paklausė: „Tai jūsų motina?“ – „Taip“, – vėl atsakiau. – „Ar ji buvo sena?“ – „Šiaip sau“, – atsakiau, nes tiksliai nežinojau, kiek jai buvo metų. Tada jis nutilo. Aš grįžtelėjau atgal ir pamačiau per kokius penkiasdešimt metrų nuo mūsų atsilikusį senąjį Peresą. Jis skubėjo mosikuodamas skrybėlę, kurią laikė rankoje. Pasižiūrėjau į direktorių. Šis žengė labai oriai, nedarydamas jokio nereikalingo judesio. Ant kaktos blizgėjo keli prakaito lašai, bet jis jų nešluostė.

Man atrodė, kad laidotuvių procesija juda jau truputį greičiau. Aplinkui tebesitęsė tie patys spindintys, saulės užlieti laukai. Dangaus švytėjimas buvo stačiai nepakenčiamas. Dabar ėjome neseniai taisytu keliu. Nuo saulės derva praskydo. Kojos klimpo į ją, išversdamos blizgantį minkštimą. Viršum katafalko kyšanti odinė vežėjo kepurė atrodė irgi išmurdyta toje juodoje makalyneį. Aš buvau truputį apkvaitęs nuo žydro ir balto dangaus ir tamsių spalvų monotonijos – glitaus dervos juodumo, blausiai juodų rūbų ir juodo katafalko žvilgesio. Viskas – saulė, odos ir arklių mėšlo, lako ir smilkalų kvapai, nemiegotos nakties nuovargis – drumstė man žvilgsnį ir mintis. Atsisukau dar kartą: Peresas atrodė labai toli, paskendęs karščio bangoje, o paskui ir visai dingo iš akių. Susieškojau jį žvilgsniu: jis buvo išsukęs iš kelio ir ėjo lauku. Pastebėjau, kad priešais kelias daro posūkį. Aš supratau, kad Peresas, gerai pažindamas vietovę, stengiasi mus prisivyti pačiu trumpiausiu keliu. Ties posūkiu jis mus ir pasivijo. Paskui ir vėl dingo iš akių. Paskui vėl laukais – ir taip keletą sykių. Aš jutau, kaip smilkiniuose tvinkčioja kraujas.

Paskui viskas vyko taip greitai, tiksliai ir natūraliai, jog nieko gerai neįsiminiau. Tik viena: įeinant į miestelį, mane užkalbino vyriausioji slaugė. Jos balsas buvo savotiškas – melodingas, virpantis ir visai nesiderino su jos veidu. Ji pasakė: „Jei eini lėtai, gali gauti saulės smūgį. O kai eini per greitai, suprakaituoji ir bažnyčioje gali persišaldyti“. Ji sakė teisybę. Išeties nebuvo. Mano atminty išliko dar keli tos dienos vaizdai: pavyzdžiui, Pereso veidas, kai jis mus pavijo paskutinį kartą, prie pat miestelio. Jo skruostais sruvo didelės susijaudinimo ir nuovargio ašaros. Bet jie buvo tokie raukšlėti, kad ašaros nenutekėdavo. Jos ištrykšdavo, susitvenkdavo, užliedamos jo sunykusį veidą tarsi blizgančia drėgna plėvele. Dar prisimenu bažnyčią ir miestelio gyventojus ant šaligatvių, raudonas geranijas kapinėse, apalpusį Peresą (lyg kokią išklerusią lėlę), kraujo spalvos žemę, byrančią ant mamos karsto, susiraizgiusias joje baltas šaknis, vėl žmones, balsus, miestelį, lūkuriavimą prie kavinės, nesiliaujančią motoro dūzgimą ir džiaugsmą, kai autobusas įvažiavo į šviesomis mirgantį Alžyrą ir aš pagalvoju, kad gulsiu ir miegosiu ištisas dvylika valandų.

VI

Sekmadienį niekaip negalėjau atsibusti, ir Mari ilgai mane purtė, kol prikėlė. Pusryčių nevalgėm, nes pirma norėjom nusimaudyti. Aš jaučiausi besvoris, truputį svaigo galva. Cigaretė buvo karti. Mari šaipėsi iš manęs, sakydama, kad atrodau kaip per laidotuves. Ji buvo balta drobine suknele ir palaidais plaukais. Aš jai pasakiau, kad ji graži, ir Mari patenkinta nusijuokė.

Leisdamiesi laiptais žemyn, pabeldėm į Reimono duris. Jis atsiliepė einąs. Jaučiausi pavargęs, o be to, kambary nebuvo pakėlę žaliuzi ir, išėjus į gatvę, saulėta diena trenkė man per galvą kaip antausis. Mari striksėjo iš džiaugsmo ir be perstojo kartojo, kad oras nuostabus. Aš pasijutau geriau ir tada prisiminiau, kad esu alkanas. Pasakiau tai Mari, ir ji parodė ceratinį krepšelį, į kurį buvo sudėjusi mūsų maudymosi kostiumus ir rankšluostį. Beliko laukti. Netrukus išgirdome Reimoną rakinant duris. Jis buvo su mėlynom kelnėm ir baltais marškinėliais trumpom rankovėm, ant galvos užsidėjęs kietą šiaudinę skrybėlę – Mari tai prajuokino. Jo rankos buvo labai baltos ir apžėlusios juodais plaukais. Man jis buvo truputį atkarus. Lipdamas laiptais Reimonas švilpiniavo ir atrodė labai patenkintas. Jis man šūktelėjo: „Sveikas, bičiuli!“, o Mari pavadino „panele“.

Vakar mes buvom nuėję į policiją, ir aš paliudijau, kad mergina apgaudinėjo Reimoną. Jis atsipirko perspėjimu. Mano parodymų nieks netikrino. Stovėdami prie durų pasišnekėjom apie tai su Reimonu, paskui nutarėm važiuoti autobusu. Paplūdimys buvo ne per toliausiai, bet autobusu daug greičiau. Reimonas manė, kad jo draugas bus patenkintas, išvydęs mus taip anksti. Buvom beeina, kai Reimonas staiga bakstelėjo man ir parodė į priekį. Aš išvydau grupę arabų, kurie stovėjo atsirėmę į tabako krautuvės vitriną ir žiūrėjo į mus tylėdami, bet taip, tarsi mes būtume paprasčiausi akmenys ar basliai. Reimonas pasakė, kad antrasis iš kairės – jo meilužės brolis. Reimonas atrodė susirūpinęs, tačiau pridūrė, kad dabar ta istorija baigta. Mari ne viską suprato ir paklausė, kas čia dedasi. Aš paaiškinau, kad va ten stovi arabai ir kad jie griežia dantį ant Reimono. Tada ji užsigeidė, kad mes važiuotume tuojau pat. Reimonas atsitiesė ir nusijuokęs pritarė, kad reikia skubėti.

Mes nuėjom į autobusų stotelę – ji buvo kiek atokiau, – ir Reimonas pasakė, kad arabai mūsų nebeseka. Aš atsigrėžiau. Jie stovėjo ten pat, kur ir pirma, ir vis taip pat abejingai žiūrėjo į vietą, kur mes ką tik stovėjome. Įsėdome į autobusą. Reimonas, atrodė, visiškai nusiramino ir be perstogės juokavo, linksmindamas Mari. Jutau, kad Mari jam patinka, bet ji beveik jam neatsakinėjo. Tik protarpiais žvilgtelėdavo į jį ir nusijuokdavo.

Išlipome Alžyro priemiestyje. Paplūdimys buvo netoli nuo autobusų stotelės, bet reikėjo pereiti nedidelę, viršum jūros iškilusią ir paplūdimio link žemėjančią plynaukštę. Ji buvo nusėta gelsvais akmenimis ir apaugusi lelijomis, boluojančiomis jau ryškiai mėlyno dangaus fone. Mari smagiai žingsniavo, krepšeliu sklaidydama jų žiedus. Mesėjome pro mažus, eilėmis išrikiuotus vasarnamius, aptvertus žaliomis ir baltomis tvorelėmis; vienus jų kartu su verandomis slėpė eglūnų krūmokšniai, o kiti stovėjo plynam lauke tarp akmenų. Dar nepriėjęs plynaukštės krašto jau galėjai įžiūrėti sustingusią jūrą, o toliau – tyrame vandenyje snūduriuojantį masyvų kyšulio ragą. Tyliau oru iki mūsų atskriejo vos girdimas motoro gaudesys. O labai toli pamatėme mažytį žvejų laivelį, regis, vos vos plaukiantį spindinčia jūra. Mari nusiskynė kalnų irisų. Nuo šlaito, besileidžiančio į jūrą, pastebėjome, kad keletas žmonių jau maudosi.

Reimono draugas gyveno mažam mediniam namely, prie pat paplūdimio. Namas stovėjo atsirėmęs į uolas, o iš priekio jį prilaikantieji poliai jau mirko vandenyje. Reimonas mus supažindino. Jo draugo pavardė buvo Masonas. Tai buvo augalotas, apkūnus ir plačiapetis tipas, o jo žmona – mažytė, apskrita, gražaus veido, šnekanti su paryžietišku akcentu. Jis iš karto paragino mus jaustis kaip namie ir pasakė, kad turi keptos žuvies, kurią pats šį rytą sugavo. Aš pagyriau jo namuką. Jis

pasisakė čia praleidžias šeštadienius, sekmadienius ir šiaip visas laisvas dienas. „Su žmona mes puikiausiai sutariam“, – pridūrė jis. Ir iš tiesų jo žmona ir Mari linksmai juokėsi. Aš turbūt pirmą kartą rimtai pagalvojau, kad ir man reikia vesti.

Masonas norėjo maudytis, bet jo žmona ir Reimonas atsisakė. Mes visi trys nuėjom prie jūros, ir Mari tučiuojau puolė į vandenį. Mes su Masonu kiek palaukėm. Jis buvo lėtakalbis ir, kaip pastebėjau, turėjo įprotį, kad ir ką besakytų, pridurti „ir aš net pasakyčiau“ net ir tada, kai iš tiesų nieko nepridėdavo prie sakinio prasmės. Apie Mari jis man pasakė: „Ji nuostabi, ir aš net pasakyčiau, žavi“. Vėliau nebekreipiau dėmesio į tą jo įprotį ir mėgavausi saule. Smėlis ėmė kaitinti padus. Dar kiek padelsiau prieš lįsdamas į vandenį, o paskui tariu Masonui: „Eime!“ Ir pasinėriau. O jis brido į vandenį pamažu ir pradėjo plaukti tik tada, kai kojom ėmė nebesiekti dugno. Jis plaukiojo brasu ir gana prastai, todėl aš jį palikau ir nusivijau Mari. Vanduo buvo šaltas, maudytis buvo malonu. Mes su Mari plaukėme tolyn ir abu jautėme, kokie darnūs mūsų judesiai ir kaip mudviem smagu.

Išplaukę į atvirą jūrą, atsigulėm ant nugaros; nuo veido, atsukto į dangų, saulė džiovino paskutinius vandens purslelius, tekančius man į burną. Mes matėm, kaip Masonas išlipo į krantą ir išsitiesė ant smėlio. Iš tolo jis atrodė tikras milžinas. Mari užsigeidė plaukti kartu. Aš truputį atsilikau, apkabinau ją per liemenį, ir ji plaukė judindama rankas, o aš jai padėjau mušdamas vandenį kojomis. Tą rytą mes plaukiojome vandenyje ir klausėmės jo pliuškenimo tol, kol aš pajutau nuovargį. Tada palikau Mari ir giliai, ramiai kvėpuodamas nuplaukiau į krantą. Čia išsitiesiau ant pilvo šalia Masono, veidu į smėlį. „Puiku“, – pasakiau, ir jis man pritarė. Netrukus grįžo ir Mari. Aš atsisukau pažiūrėti, kaip ji artėja prie mūsų. Ji buvo visa lipni nuo sūraus vandens, plaukus atmetusi už nugaros. Ji išsitiesė šalia manęs, ir aš, sušilęs nuo jos kūno ir saulės, užsnūdau.

Mari papurtė mane ir pasakė, kad Masonas nuėjo namo – buvo pietų metas. Kaipmat stryktelėjau, nes labai norėjau valgyti, bet Mari priminė, kad nuo pat ryto nė sykio jos nepabučiavau. Tai buvo tiesa, be to, aš ir pats tą norėjau padaryti. „Eikš į vandenį“, – tarė ji. Mes nubėgom ir kritom į pirmąsias bangeles. Po keleto mostų ji prisiglaudė prie manęs. Aš pajutau, kaip jos kojos apšivijo manąsias, ir užsigeidžiau jos.

Kai išlipom į krantą, Masonas jau šaukė mus. Prisipažinau esąs labai išalkęs, ir jis čia pat pareiškė žmonai, kad aš jam patinku. Duona buvo skani, ir aš bematant sukirtau savo porciją žuvies. Paskui atnešė mėsos su keptom bulvėm. Visi valgėm tylėdami. Masonas gėrė daug vyno ir be perstogės pylė jo man. Geriant kavą man truputį apsunko galva, be to, aš daug rūkiau. Masonas, Reimonas ir aš ėmėme kurti planus, kaip susimetę pinigų praleisim rugpjūtį čia, pajūryje. Staiga Mari paklausė: „Ar jūs žinot, kelinta dabar valanda? Pusė dvyliktos“. Mes labai nustebom, bet Masonas paaiškino, kad pavalgėm labai anksti ir kad tai natūralu, nes pietaujama tada, kada norisi valgyti. Kažkodėl tai prajuokino Mari. Man atrodo, ji truputį per daug išgėrė. Tada Masonas paklausė, ar aš nenorėčiau pasivaikščioti su juo po paplūdimį. „Po pietų mano žmona visuomet gula pogulio. O aš ne, nemėgstu. Man reikia vaikščioti. Aš jai visuomet kartoju, kad tai sveikiau. Bet ji gali elgtis kaip nori“. Mari pareiškė, kad ji pasiliks ir padės poniai Mason suplauti indus. Mažoji paryžietė atsakė, kad prieš tai reikia išvaryti vyrus lauk. Mes visi trys išėjome.

Saulės spinduliai beveik vertikaliai smigo į smėlį, o jūra spindėjo tiesiog nepakenčiamai. Paplūdimyje nebuvo nė gyvos dvasios. Visu plynaukštės pakraščiu buvo išsibarstę viršum jūros pakibę vasarnamiai: juose žvangėjo lėkštės ir peiliai. Nuo įkaitintų akmenų kilo toks karštis, kad vos galėjai kvėpuoti. Iš pradžių Reimonas su Masonu kalbėjo apie man nežinomus dalykus ir nepažįstamus žmones. Supratau, kad jie seni pažįstami ir vienu metu net drauge gyveno. Mes nusileidom prie vandens ir traukėm pačiu jūros pakraščiu. Kartais kokia bangelė, pralenkusi kitas, aptėkšdavo mūsų drobinčius batelius. Aš ėjau apie nieką negalvodamas, apsnūdęs nuo saulės, kuri

kaitino vienplaukę galvą.

Tuo metu Reimonas kažką pasakė Masonui, tik aš nenugirdau ką. Tačiau tą pat akimirką pačiame paplūdimio gale, labai toli nuo mūsų, pamačiau du arabus su mėlynais kombinezonais, einančius mūsų link. Aš žvilgtelėjau į Reimoną, ir jis sumurmėjo: „Tai jis“. Mes žingsniavome toliau. Masonas paklausė, kokių būdu jie galėjo mus iki čia atsekti. Aš pagalvojau, kad jie tikriausiai matė, kaip mes su paplūdimio krepšiais įlipom į autobusą, bet nieko nesakiau.

Arabaiėjo neskubėdami ir jau buvo netoli mūsų. Mes nesulėtinom žingsnio, bet Reimonas pasakė: „Jeigu kils peštynės, tau, Masonai, pavedu antrąjį. Aš imuosi savojo tipo. Tau, Merso, liks trečiasis, jeigu pasirodys“. Aš atsakiau: „Gerai“. Masonas susikišo rankas į kišenes. Įkaitintas smėlis man dabar atrodė raudonas. Tuo pačiu žingsniu artinomės prie arabų. Atstumas tarp mūsų tolydžio mažėjo. Kai mus beskyrė vos keli žingsniai, arabai sustojo. Mes su Masonu sulėtinom žingsnį. Reimonas nudrožė tiesiai prie savo tipo. Aš nenugirdau, ką jis pasakė jam, bet arabas pasilenkė, tarsi ketindamas smogti galva. Tada Reimonas trenkė jam ir iškart šūktelėjo Masoną. Masonas prišoko prie antrojo tipo ir iš visų jėgų smogė jam du kartus. Arabas pliumptelėjo vandenin, veidu į smėlį, ir keletą akimirkų tysojo, o apie jo galvą kilo ir sproginėjo oro burbulai. Tuo tarpu Reimonas trenkė savajam, ir arabo veidas apsipylė krauju. Reimonas atsisuko į mane ir tarė: „Tuoj pamatysi, kaip jis gaus į kailį“. Aš sušukau: „Atsargiai, jis turi peilį!“ Bet Reimonui jau buvo perdurta ranka ir perrėžta lūpa.

Masonas šoko į priekį. Bet antrasis arabas jau buvo atsikėlęs ir dabar stovėjo už arabo, kuris turėjo peilį. Mes nedrįsom pajudėti. Arabai iš lėto traukėsi, nenuleisdami nuo mūsų akių ir laikydami atkištą peilį. Įsitikinę, kad jų nebesivysim, jie greitai spruko šalin, o mes lyg įbesti likom stovėti kaitrioje saulėje. Reimonas laikė užspaudęs kraujuojančią ranką.

Tada Masonas pasakė, kad netoliese yra gydytojas, kuris paprastai leidžia sekmadienius plynaukštėje. Reimonas pasišovė eiti tuojau pat jo pakviesti. Bet, vos pravėrus burną, iš lūpos jam imdavo srūti kraujas. Prilaikydami Reimoną, mes ganėtinai greit parsigavome namo. Reimonas pasakė, kad žaizdos negilios ir kad jis gali pats nueiti pas gydytoją. Jiedu su Masonu išėjo, o aš pasilikau ir papasakojau moterims, kas nutiko. Ponia Mason verkė, Mari buvo labai išblyškusi. Bet man įgriso joms aiškinti. Aš nutilau ir, žvelgdamas į jūrą, ėmiau rūkyti.

Apie pusę pirmos Reimonas ir Masonas grįžo. Reimono ranka buvo aprišta, lūpų kamputis užklijuotas pleistru. Gydytojas pasakė, kad žaizdos nepavojingos, bet Reimonas buvo niūrus. Masonas bandė jį prajuokinti, bet jis vis tylėjo. Paskui pasakė einąs į paplūdimį. Aš paklausiau, į kurią pusę. Jis atsakė norįs pasivaikščioti gynam ore. Mudu su Masonu norėjom eiti kartu, bet Reimonas supyko ir aprėkė mus. Masonas pasakė, kad neverta jam prieštarauti. Bet aš vis tiek nuėjau drauge su juo.

Mes ilgaiėjome pajūriu. Saulė dabar svilinte svilino. Jos šviesa tiško ant smėlio ir ribuliavo jūros paviršiumi. Man pasirodė, kad Reimonas žino, kur eina, bet aš turbūt klydau. Pagaliau priėjome pačiam paplūdimio gale mažą šaltinį, kuris tryško iš už didelės uolos ir sproveno per smėlį. Čia ir radom abu arabus. Jie gulėjo, nenusivilkę savo riebaluotų kombinezonų. Atrodė visiškai ramūs ir net patenkinti. Net mums atėjus jie nė nekrustelėjo. Tas, kuris buvo sužeidęs Reimoną peiliu, tylėdamas žiūrėjo į jį. Antrasis pūtė nendrinę dūdelę ir, stebėdamas mus akies krašteliu, be perstogės kartojo tas pačias tris natas, kurias jam pavyko išgauti savo instrumentu.

Aplink mus tebuvo saulė ir tyla, švelnus šaltinio čiurlenimas ir tos trys natos. Paskui Reimonas įkišo ranką į kišenę, kurioje buvo revolveris, bet arabas nė nekrustelėjo, ir jiedu tik žiūrėjo viens į kitą. Aš pastebėjau, kad grojančio fleita arabo kojų pirštai plačiai išsiskėtę. Nenuleisdamas nuo priešininko akių, Reimonas manęs paklausė: „Nudėti?“ Pagalvojau, kad jeigu atsakysiu neigiamai, jis susierzins ir tikrai iššaus. Aš jam tik tiek pasakiau: „Jis dar nė burnos nepravėrė. Būtų niekšiška nei iš šio, nei iš to

šauti“. Tvankioje tyloje tesigirdėjo vien švelnūs vandens ir fleitos garsai. Paskui Reimonas tarė: „Tada aš jį išplūsiu, ir kai jis atsikirs, nukepsiu jį“. Aš atsakiau: „Taip, bet jeigu jis neišsitrauks peilio, tu negali šauti“. Reimonas jau ėmė nervintis. Antrasis arabas visą laiką grojo, ir abu akimis sekė kiekvieną Reimono judesį. „Taip netinka, – tariau Reimonui. – Susiimkite vienas prieš vieną, o revolverį atiduok man. Jeigu antrasis įsikiš arba išsitrauks peilį, aš jį nudėsiu“.

Reimonas padavė man revolverį, jo metalu blykstelėjo saulės spindulys. Mes vis dar tebestovėjom nejudėdami, lyg atsidūrę uždaram rate. Nenuleisdami akių žiūrėjom vieni į kitus, ir laikas tarsi sustojo – tebuvo vien jūra, smėlis, saulė, nuščiuvusi fleita, liovęsis čiurlenti vanduo. Tą akimirką pagalvojau, kad man vis tiek – šauti ar ne. Bet staiga arabai, traukdamiesi atbulomis, nusirito už uolos. Tada mes su Reimonu patraukėm atgal. Jo nuotaika, regis, pasitaisė ir jis ėmė kalbėti, jog laikas grįžti į miestą.

Aš palydėjau jį iki namelio, ir kol jis lipo mediniais laiptais, likau stovėti apačioje; nuo saulės man užė galva, aš bijojau pajudėti, neturėjau jėgų nei noro lipti aukštyn, o dar labiau – kalbėtis su moterimis. Tačiau buvo taip karšta, kad negalėjau ilgiau nejudėdamas stovėti po akinamu ugniniu lietum, krintančiu iš dangaus. Man buvo vis vien – ar stovėti čia, ar eiti kur nors. Po valandėlės apsisukau ir patraukiau paplūdimio link.

Aplinkui viskas tebetvoskė akinamu raudoniui. Jūra duso smėlyje, godžiai alsuodama neramiomis, ošiančiomis bangelėmis. Iš lėto ėjau uolų link ir jaučiau, kaip nuo saulės plyšta kakta. Karštis slėgė ir trukdė eiti pirmyn. Kiekvienąkart, kai ant veido pajusdavau jo kaitrų dvelksmą, sukąsdavau dantis, sugniauždavau kišenėse kumščius, visas įsitempdavau, stengdamasis pergalėti saulę ir jos liejamą mieguistą svaigulį. Kiekvienąsyk, kai saulės blizgesys, atsispindėjęs nuo smėlio, nuo baltutės kriauklės ar nuo stiklo šukės it špagos dūris apžilpindavo mane, man nevalingai imdavo trūkčioti žandikauliai. Ėjau ilgai.

Tolumoje mačiau dunksant tamsią uolą, apsuptą žilpinančia šviesos ir vandens dulkelių aureole. Aš pagalvojau apie tą gairių šaltinį už uolos. Norėjau vėl išgirsti švelnų jo vandens čiurlenimą, norėjau pabėgti nuo saulės, įtempimo ir moters ašarų, norėjau pagaliau rasti pavėsį ir atilsį. Bet kai priėjau arčiau, pamačiau, kad Reimono priešas grįžęs.

Jis buvo vienas. Gulėjo ant nugaros, pasidėjęs rankas po galva. Jo veidas buvo uolos paunksnėje, o visas kūnas – saulėje. Kombinezonas garavo nuo karščio. Aš kiek nustebau: maniau, kad ta istorija jau baigta, ir atėjau čia visai apie nieką nebegalvodamas.

Pamatęs mane, arabas kilstelėjo ir įkišo ranką į kišenę. Aš, suprantama, suspaudžiau Reimono revolverį švarko kišenėje. Neištraukdamas rankos iš kišenės, arabas vėl atvirto atgal. Aš buvau gana toli nuo jo, mus skyrė kokie dešimt metrų. Retkarčiais sugaudavau jo žvilgsnį, besiskverbiantį iš po primerktų blakstienų. Bet dažniausiai arabo veidas, visa jo figūra nuo įkaitusio oro tik tavaravo man akyse. Bangų pleškenimas buvo dar tingesnis ir tylesnis negu vidurdienį. Trieskė ta pati saulė, ta pati šviesa tiško ant to paties smėlio. Jau dvi valandos, kai diena stovėjo vietoje, dvi valandos, kai buvo įmetusi inkarą į verdančio metalo okeaną. Akiratyje praplaukė nedidelis garlaivis – pamačiau tą juodą taškelį tik akies krašteliu, nes vis nenuleidau akių nuo arabo.

Pagalvojau, kad užtektų man nususkti į šalį, nueiti, ir viskas baigtųsi. Bet virpantis nuo saulės paplūdimys tarsi užgulė man pečius ir stūmė pirmyn. Aš žengiau kelis žingsnius prie šaltinio. Arabas nė nekrustelėjo. Vis dėlto jis buvo dar gana toli. Ant veido jam krito šešėliai, ir turbūt todėl atrodė, lyg jis juoktųsi. Aš palaukiau. Saulė svilino man veidą, antakiuose susitvenkė prakaito lašai. Tai buvo ta pati saulė kaip ir tą dieną, kai laidojau mamą, ir lygiai taip kaip tada man baisiausiai skaudėjo kaktą, smilkiniuose tvinkčiojo kraujas. Nebegalėdamas išverti ilgiau tokio karščio, žingtelėjau į priekį. Žinojau, kad tai kvaila, kad žengęs tik vieną žingsnį nenusikratysiu saule. Bet aš žengiau žingsnį, tik

vieną žingsnį į priekį. Ir šį kartą arabas, net neatsistodamas, išsitraukė peilį ir iškėlė jį man prieš akis. Peilio plienas sutvisko saulėje, ir man pasiregėjo, tarsi ilgi blizgantys ašmenys susmigo į kaktą. Tą pačią akimirką prakaito lašai, susitvenkę antakiuose, staiga ėmė tekėti vokais ir apgaubė juos šiltu ir tankiu šydu. Mane apakino ašarų ir druskos uždanga. Nieko nebejaučiau, tik kaip kaktoje muša saulės cimbolai, ir neaiškiai mačiau prieš save iš peilio iššokusį šviesos kalaviją. Ši liepsnojanti špaga badė blakstienas ir skaudžiai žeidė akis. Ir tada viskas susiūbavo. Jūra tvokstelėjo į mane karšta oro banga. Man pasirodė, kad prakiuro dangus ir iš jo pradėjo lyti ugnimi. Aš visas įsitempiau ir ranka mėšlungiškai sugniaužiau revolverį. Gaidukas pasidavė, pirštas slystelėjo lygia vamzdžio apačia, ir būtent tada, pasigirdus trumpam kurtinančiam trenksmui, viskas ir prasidėjo. Aš nusipurčiau prakaito lašus ir saulės tviskėjimą. Supratau, kad suardžiau dienos pusiausvyrą, neįprastą tylą paplūdimyje, kur buvau laimingas. Tada iššoviau dar keturis kartus, ir kulkos nepastebimai susmigo į nejudantį kūną. Tai buvo tarsi keturi trumpi smūgiai, kuriais aš pasibeldžiau į nelaimės duris.

ANTRA DALIS

I

Tuojuo po arešto mane kvotė daugybę kartų. Bei šitai buvo daroma mano asmens tapatybei nustatyti ir neilgai truko. Per pirmą apklausą policijos nuovadoje atrodė, kad mano byla nieko nedomina. Užtat po savaitės teismo tardytojas jau pažvelgė į mane susidomėjęs. Tiesa, pradžiai tepaklausė mano pavardės, adreso, profesijos, gimimo datos ir vietos. Paskui pasiteiravo, ar išsirinkau advokatą. Prisipažinau, kad ne, ir paklausiau, ar tai būtina. „Kodėl jūs klausiate?“ – nustebo jis. Atsakiau, kad manau, jog mano byla visai nesudėtinga. „Tai jūs taip manote, – tarė jis šypsodamasis, – tačiau toks įstatymas. Jeigu jūs pats neišsirinksite, mes paskirsime advokatą oficialiai“. Man pasirodė labai patogu, kad justicija rūpinasi tokiomis smulkmenomis. Pasakiau tai tardytojui. Jis pritarė ir užbaigė tą kalbą pasakydamas, kad teismo įstatymas apgalvotas puikiai.

Iš pradžių rimtai į tardytoją nežiūrėjau. Jis mane priėmė kambaryje su užtrauktomis užuolaidomis; ant rašomojo stalo stovėjo lempa, šviečianti krėslą, į kurį jis pasodino mane, pats likdamas šešėlyje. Buvau skaitęs panašų aprašymą knygoje, ir visa tai man atrodė kaip vaidinimas. Tačiau po mūsų pokalbio geriau įsižiūrėjau į jį ir pamačiau, kad vyriškis subtilių veido bruožų, giliomis, tamsiai mėlynomis akimis, aukšto ūgio, ilgaus žilais ūsais ir vešliais, beveik baltais plaukais. Jis man pasirodė labai protingas ir apskritai simpatiškas, nors jam nuolat nervingai trūkčiojo lūpos. Išeidamas net norėjau paduoti jam ranką, bet laiku prisiminiau, kad esu nužudęs žmogų.

Rytojaus dieną pas mane į kalėjimą atėjo advokatas. Jis buvo žemaūgis, rubuillis, gana jaunas, sulaižytais plaukais. Nors buvo karšta (aš sėdėjau vienmarškinis), advokatas vilkėjo tamsų kostiumą, buvo su kieta apykakle ir keistu kaklaraiščiu plačiais juodais ir baltais dryžiais. Jis pasidėjo ant lovos portfelį, kurį laikė po pažastim, pasisakė kas esąs ir pareiškė išstudijavęs mano bylą. Byla kebli, bet jis neabejojąs pasisekimu, jeigu aš juo pasitikėsiu. Aš padėkojau, ir jis tarė: „Įsigilinkim į esmę“.

Jis atsisėdo ant lovos ir pasakė, kad surinktos žinios apie mano asmeninį gyvenimą. Išsiaiškinta, kad prieglaudoje neseniai mirė mano motina. Tada buvo atlikta apklausa Marengo. Jos metu nustatyta, kad mamos laidotuvių dieną aš „parodęs abejingumą“. „Jūs suprantate, – pasakė advokatas, – man kiek nepatogu jus to klausti. Bet tai labai svarbu. Tai būtų labai rimtas kaltinimo argumentas, jeigu aš neturėčiau ką atsakyti“. Jis norėjo, kad aš jam padėčiau. Jis paklausė, ar aš buvau tą dieną sielvarto prislėgtas. Šis klausimas mane labai nustebino, ir pagalvojau, kad vargu ar aš pats taip būčiau galėjęs paklausti. Tačiau atsakiau, kad esu kiek atpratęs analizuoti savo jausmus, ir todėl man sunku jam atsakyti. Be abejo, aš labai mylėjau mamą, bet tai nieko nereiškia. Visi sveiki žmonės visada daugiau ar mažiau trokšta mirties tų, kuriuos myli. Čia advokatas mane nutraukė – jis

atrodė labai susijaudinęs. Jis paprašė manęs pasižadėti, kad to nesakysiu nei teismo metu, nei tardytojui. Tačiau aš jam paaiškinu, kad tokia jau mano prigimtis – fiziniai poreikiai dažnai sutrikdo mano jausmus. Mamos laidotuvių dieną buvau labai pavargęs ir norėjau miego. Todėl ne visai suvokiau tai, kas vyko. Tikrai galiu pasakyti tik tiek: man atrodė, kad būtų buvę geriau, jei mama nebūtų mirusi. Bet advokatas vis tiek atrodė nepatenkintas. Jis pasakė: „To nepakanka“.

Jis kiek pamąstė. Paskui paklausė, ar galėtų pasakyti, kad tą dieną aš sutramdžiau savo įgimtus jausmus. Aš atsakiau: „Ne, negalėtų, nes tai netiesa“. Jis keistai pasižiūrėjo į mane, regis, net kiek bjaurėdamasis. Ir kone piktai pasakė, kad, šiaip ar taip, prieglaudos direktorius ir personalas bus išklaustyti kaip liudytojai ir kad „tai gali man labai pakenkti“. Atsakiau, kad ši istorija neturi nieko bendra su mano byla, bet advokatas tepasakė, kad iš karto matyti, jog nesu turėjęs reikalų su teismu.

Išėjo labai nepatenkintas. Norėjau jį sulaikyti ir pasakyti, kad man reikia jo užuojautos – ne tam, kad būčiau geriau ginamas, o, taip sakant, paprasčiausios žmogiškos užuojautos. Svarbiausia aš mačiau, kad gadinu jam nuotaiką. Jis manęs nesuprato ir todėl pyko. O aš norėjau jam pasakyti, kad esu toks pat kaip ir visi, absoliučiai kaip visi. Tačiau iš tikrųjų visa tai neturėjo jokios prasmės, ir aš iš tingumo nieko jam nesakiau.

Netrukus vėl buvau nuvestas pas tardytoją. Buvo antra valanda dienos, ir šį kartą jo kabinetas buvo sklidinasi šviesos, kurią truputį švelnino užuolaidos. Buvo labai karšta. Jis mane pasodino ir labai mandagiai paaiškino, kad mano advokatas negalėjo ateiti dėl „nenumatytų kliūčių“. Bet aš turįs teisę neatsakinėti ir palaukti kito karto. Pasakiau, kad galiu atsakinėti ir be advokato. Jis paspaudė pirštu mygtuką ant stalo. Atėjo jaunas teismo sekretorius ir įsitaisė kone man už nugaros.

Abu susėdom į krėslus. Prasidėjo apklausa. Pirmiausia jis pasakė, kad žmonės mane apibūdina kaip tylų ir užsidariusį, ir norėjo sužinoti, ką aš pats apie tai galvoju. Aš atsakiau: „Kad aš niekad neturiu ko svarbaus pasakyti, tai ir tyliu“. Jis nusišypsojo kaip ir pirmąjį kartą, pritarė, kad tai rimčiausia priežastis tylėti, ir pridūrė: „Pagaliau tai visai nesvarbu“. Jis nutilo, pasižiūrėjo į mane ir, gana staigiai atsitiesęs, skubiai ištarė: „Mane dominate tik jūs“. Ne visai suvokiau, ką jis nori tuo pasakyti, ir tylėjau. „Jūsų poelgyje, – pridūrė jis, – daug ko nesuprantu. Esu tikras, kad jūs padėsite man tai išsiaiškinti“. Atsakiau, kad viskas buvo labai paprasta. Jis mane paragino atpasakoti tą dieną. Pakartočiau tai, ką jau buvau minėjęs: Reimonas, paplūdimys, maudymasis, arabai, vėl paplūdimys, šaltinis, saulė ir penki revolverio šūviai. Po kiekvieno sakinio jis kartojo: „Taip, taip“. Kai ėmiau kalbėti apie gulintį ant žemės kūną, jis irgi pritarė sakydamas: „Gerai“. O man nusibodo visą laiką kartoti tą pačią istoriją; man atrodė, kad dar niekad nebuvau tiek kalbėjęs.

Truputį patylėjęs jis atsistojo ir pasakė, kad nori man padėti, kad jis manim susidomėjo ir kad, Dievui padedant, jis galėtų ką nors padaryti mano labui. Bet prieš tai norįs man užduoti dar keletą klausimų. Ir be jokios įžangos paklausė, ar aš mylėjau mamą. Aš atsakiau: „Taip, kaip visi“, ir sekretorius, kuris iki šiol ritmingai stukseno savo mašinėlę, tikriausiai sumaišė klavišus, nes sustojo ir pradėjo iš naujo. Ir vėl, regis, be jokio logiško ryšio tardytojas paklausė, ar aš iš tikrųjų paleidau penkis šūvius iš eilės. Aš pagalvojau ir patikslinau, kad pirmiausia šoviau vieną kartą, o po kelių sekundžių dar keturis kartus. „Kodėl jūs palaukėte prieš šaudamas antrą sykį?“ – paklausė jis. Ir vėl man prieš akis iškilo raudonas paplūdimys ir pajutau, kad kaktą kepina saulė. Bet šį kartą nieko neatsakiau. Stojų tyly; tardytojas atrodė susijaudinęs. Jis atsistojo, susitaršė plaukus, pasirėmė alkūnėmis į stalą, truputį pasilenkė prie manęs ir su labai keista išraiška paklausė: „Kodėl, kodėl jūs šovėte į gulintį ant žemės kūną?“ Aš vėl nieko negalėjau atsakyti. Tardytojas perbraukė ranka per kaktą ir pakartojo savo klausimą truputį pasikeitusiu balsu: „Kodėl? Jūs privalote man tai pasakyti. Kodėl?“ Aš tebetylėjau.

Staiga jis pakilo, dideliais žingsniais nuėjo į kabineto galą ir atidarė spintos stalčių. Iš ten ištraukė

sidabrinį nukryžiuotą ir, artindamasis prie manęs, ėmė mojuoti juo. Ir visiškai pasikeitusiu, beveik drebančiu balsu suriko: „Ar jūs žinote, kas čia toks?“ Aš atsakiau: „Taip, be abejo“. Tada greitakalbe ir labai susijaudinęs pradėjo berti, kad jis tiki Dievą ir yra tikras, jog nė vienas žmogus nėra tiek kaltas, kad Dievas jam neatleistų, tik reikia, kad atgailaujantysis taptų panašus į kūdikį su tuščia ir pasirengusia viską priimti siela. Visu kūnu jis buvo palinkęs virš stalo ir mojavo kryžium beveik ties mano galva. Tiesą pasakius, aš menkai tesigilinau į jo samprotavimus pirmiausia todėl, kad man buvo karšta ir kabinete skraidė didelės musės, kurios nuolat taikėsi nutūpti man ant veido, ir dar dėl to, kad šis žmogus mane truputėlį gąsdino. Aš žinojau, kad tai juokinga, nes, šiaip ar taip, juk nusikaltėlis buvau aš. Tačiau jis tęsė toliau. Pamažu pradėjau suvokti, kad, jo nuomone, mano išpažintyje tėra viena neaiški vieta, būtent faktas, kodėl aš padariau pauzę prieš šaudamas antrą kartą. Visa kita jam buvo aišku, jis negalėjo suprasti tik šito dalyko.

Buvau beketinąs pasakyti, kad jis bergždžiai stengiasi išsiaiškinti šią aplinkybę: ji nėra jau tokia svarbi. Bet jis mane nutraukė ir, išsitiesdamas visu ūgiu, paskutinį kartą paklausė, ar aš tikiu Dievą. Atsakiau, kad ne. Jis pasipiktinęs atsisėdo. Pasakė, kad to negali būti, kad visi žmonės tiki Dievą, netgi tie, kurie nusigręžia nuo jo veido. Jis buvo tuo tvirtai įsitikinęs, ir jeigu kada jam tektų tuo suabejoti, jo gyvenimas nebeturėtų prasmės. „Ar jūs norite, – sušuko jis, – kad mano gyvenimas nebeturėtų prasmės?“ Man atrodė, kad tai neturi nieko bendra su manim, ir aš taip jam ir pasakiau. Bet per stalą jis jau kišo man Kristų prie veido ir kaip beprotis šaukė: „Aš esu krikščionis. Aš jo prašau atleisti tavo kaltes. Kaip tu gali netikėti, kad jis kentėjo už tave?“ Pastebėjau, kad jis kreipiasi į mane „tu“, bet man jau viskas buvo nusibodę. Karštis dusinte dusino. Kaip ir visuomet, kada noriu nusikratyti kalbančiuoju, kurio beveik nesiklausau, apsimetu, kad jam pritariu. Mano nuostabai, tardytojas ėmė džiūgauti: „Matai, matai, – kartojo jis. – Juk tu tiki, juk tu išpažinsi jam savo kaltes?“ Tikriausiai aš dar kartą pasakiau: „Ne“. Jis vėl žnektelėjo į krėslą.

Jis atrodė labai pavargęs. Kiek patylėjo, tuo tarpu mašinėlė, be perstogės sekusi mūsų pokalbį, dar stukseno paskutines frazes. Paskui tardytojas įdėmiai ir truputį liūdnai pažiūrėjo į mane ir sumurmėjo: „Dar niekad nebuvau regėjęs tokios sudiržusios sielos kaip jūsų. Nusikaltėliai, kurie čia ateidavo, visuomet verkdamo, išvydę šį kančios simbolį“. Aš norėjau atsakyti: „Todėl jie ir verkdamo, kad buvo nusikaltėliai“. Bet man toptelėjo, kad ir aš esu toks kaip ir jie. Su šia mintim aš vis dar niekaip negalėjau apsiprasti. Tardytojas pakilo tarsi norėdamas pasakyti, kad tardymas baigtas. Tik su kiek nuvargusia veido išraiška paklausė, ar aš gailiuosi taip pasielgęs. Pagalvojau ir atsakiau, kad veikiausiai jaučiu ne gailėstį, o kažkokį nepasitenkinimą. Man pasirodė, kad jis manęs nesuprato. Bet tą dieną viskas tuo ir baigėsi.

Vėliau aš dažnai matydavau su tardytoju. Tik dabar mane lydėdavo advokatas. O tardytojas tikrai patikslindavo kai kuriuos mano ankstesnius parodymus. Arba drauge su advokatu aptarinėdavo mano nusikaltimą. Bet iš tikrųjų tuo metu jie visai nesirūpino manimi. Šiaip ar taip, tardymų tonas pamažu pasikeitė. Atrodė, kad tardytojas manimi nebesidomi ir kad mano byla jam pasidarė aiški. Jis jau nebekalbėjo man apie Dievą, ir aš niekad nebemačiau jo taip susijaudinusio kaip tą pirmąją dieną. Todėl mūsų pokalbiai pasidarė nuoširdesni. Keli klausimai, trumpas pokalbis su advokatu – ir tardymas baigdavosi. Mano byla, anot tardytojo, „ėjo savo keliu“. Kartais, kai pokalbis būdavo bendro pobūdžio, įtraukdavo į jį ir mane. Aš pradėjau atitokti. Tokiomis valandėlėmis jie nebūdavo man priešiški. Viskas atrodė taip paprasta, taip gerai sustyguota ir taip santūriai vaidinama, jog man susidarė keistas įspūdis, tarsi būčiau tapęs „vienos šeimos nariu“. Ir, prabėgus tiems vienuolikai mėnesių, kurių metu buvau tardomas, beveik stebėdamasis galiu pasakyti, kad vargu ar kas mane taip džiugino, kaip tos retos akimirkos, kai tardytojas išlydėdavo mane pro kabineto duris ir plodamas ranka per petį nuoširdžiu balsu ištardavo: „Šiai dienai užteks, pone Antikriste“. Ir tada

mane perduodavo į žandarų rankas.

IV

Net kaltinamųjų suole visuomet įdomu pasiklausyti kalbant apie save. Galiu pasakyti, kad savo kalbose prokuroras ir advokatas daug šnekėjo apie mane, ir gal net daugiau apie mane negu apie mano nusikaltimą. Ar tos kalbos taip jau skyrėsi viena nuo kitos? Advokatas pakeldavo rankas ir atsiprašinėdamas gindavo kaltinamąjį. Prokuroras ištiesdavo rankas į publiką ir neatsiprašinėdamas kaltindavo. Vis dėlto mane trikdė vienas dalykas. Nors ir buvau labai susirūpinęs, kartais norėdavau įsikišti, bet tada mano advokatas sakydavo: „Tylėkite, nuo to jums bus tik geriau“. Kažkaip atrodė, kad jie svarsto bylą be manęs. Viskas vyko man nedalyvaujant. Mano likimas buvo sprendžiamas neatsiklausiant mano nuomonės. Tarpais norėdavau nutraukti visas kalbas ir pasakyti: „Bet kas čia kaltinamasis? Labai juk svarbu būti kaltinamuoju. Juk ir aš turiu ką pasakyti!“ Bet, gerai pagalvojus, aš nieko neturėjau pasakyti. Beje, turiu pripažinti, kad apskritai sudominti kitus žmones gali tik trumpam. Pavyzdžiui, prokuroro kalba man labai greit įgriso. Mane nustebino ar sudomino tikrai atskiri fragmentai, rankų mostai ar ištisos tirados, tačiau irgi tarsi iškritusios iš bendro konteksto.

Jeigu teisingai supratau, jo pagrindinė mintis buvo ta, kad mano nusikaltimas buvo apgalvotas iš anksto. Bent jis tai stengėsi įrodyti. Štai jo paties žodžiai: „Aš tai įrodysiu, ponai, įrodysiu dvigubai. Pirmiausia remdamasis nenuneigiamais faktais, o paskui atskleisdamas šios tamsios nusikaltėlio sielos psichologiją“. Jis trumpai išvardino visus įvykius po mamos mirties. Priminė, kad buvau abejingas, nežinojau mamos amžiaus, kitą dieną po laidotuvių maudžiausi su moterimi, priminė kiną, Fernandelij ir pagaliau tą faktą, kad grįžau namo su Mari. Ne iškart supratau, apie ką jis kalba, nes jis sakė „jo meilužė“, o man ji buvo Mari. Paskui perėjo prie Reimono istorijos. Man pasirodė, kad jo samprotavimams nestigo logikos. Tai, ką jis sakė, buvo panašu į tiesą. Susitaręs su Reimonu, aš parašiau laišką, norėdamas privilioti jo meilužę ir atiduoti ją į nagus „abejotinos moralės“ žmogui. Paplūdimy išprovokavau Reimono priešus. Reimonas buvo sužeistas. Aš paprašiau jį revolverio. Į pliažą grįžau vienas, ketindamas pasinaudoti ginklu. Buvau numatęs nušauti arabą ir nušoviau jį. Paskui kiek palaukiau ir, „norėdamas įsitikinti, kad darbas gerai atliktas“, ramiai, tiksliai ir tam tikra prasme apgalvotai iššoviau dar keturis kartus.

– Tai ir viskas, ponai prisiekusieji, – tarė valstybės gynėjas. – Atkūriau jums eigą įvykių, atvedusių šį žmogų ligi sąmoningos žmogžudystės. Pabrėžiu, tai nėra paprasta žmogžudystė arba neapgalvotas poelgis, kuriame galėtume įžvelgti švelninančių aplinkybių. Šis žmogus, ponai, šis žmogus yra protingas. Jūs girdėjot jį kalbant, ar ne tiesa? Jis moka atsakinėti. Jis žino žodžių vertę. Apie jį negalima pasakyti, kad jis pasielgė, nesuvokdamas ką daręs.

Aš klausiausi jo kalbos ir štai išgirdau, kad mane laiko protingu. Bet aš negalėjau suprasti, kaip eilinio žmogaus gerosios savybės gali pasidaryti triuškinamu jo kaltumo įrodymu. Garbės žodis, tai mane taip nustebino, kad aš daugiau nebesiklausiau prokuroro kalbos, kol vėl išgirdau sakant: „Ar jis nors parodė, jog gailisi? Ne, ponai, niekada. Nė karto per visą tardymo laiką šis žmogus netgi neatrodė susijaudinęs dėl tokios šlykščios piktadarystės“. Tuo metu jis atsisuko ir, rodydamas į mane pirštu, vėl ėmė berti kaltinimus, kurių prasmės aš, tiesą sakant, ne visai supratau. Žinoma, aš negalėjau nepripažinti, kad jo žodžiuose yra dalis tiesos. Aš ne per labiausiai gailėjausi dėl savo poelgio. Bet toks jo įtūžis mane stebino. Norėjau pamėginti jam nuoširdžiai, beveik draugiškai paaiškinti, kad aš, iš teisybės, niekad dėl nieko nesigailėjau. Aš visuomet priimdavau tai, ką man atnešdavo ši arba rytojaus diena. Bet, žinoma, dėl tokios savo būklės, kurioje buvau atsidūręs, su nieku negalėjau kalbėti tokiu tonu. Neturėjau teisės būti nuoširdus, rodyti gerą valią. Ir aš nusprendžiau klausytis toliau, nes prokuroras ėmė postringauti apie mano sielą.

Jis pasakė, kad bandęs pažvelgti į mano sielą, bet, ponai prisiekusieji, jos neradęs. Jis kalbėjo, kad aš besielis žmogus ir neturįs nieko žmogiška, ir kad bet kokie moraliniai principai, kuriais vadovaujasi žmogaus širdis, man svetimi. „Žinoma, mes negalime jam to prikišti, – pridūrė prokuroras. – Mes galime jo tik gailėtis, nes jis neturi to, kas jam ir neprieinama. Bet jei kalbėsime apie mūsų teismą, tai čia visiškai neigiama ir pasyvi tolerancijos dorybė turi būti pakeista sunkesne, bet kilnesne dorybe – teisingumu. Ypač tais atvejais, kai tuštuma, kokią mes išvydome šio žmogaus širdyje, tampa bedugne, galinčia pražudyti mūsų visuomenę“. Tada jis ir išsakė viską apie mano požiūrį į mamą. Jis pakartotojo tai, ką jau buvo minėjęs anksčiau. Bet dabar jis kalbėjo apie tai daug ilgiau negu apie mano nusikaltimą, taip ilgai, kad galiausiai aš jau nieko negirdėjau, tik pajutau, koks nepakeliamas šio ryto karštis. Bent iki to momento, kai prokuroras nutilo ir po trumpos tylos tarė labai žemu ir labai skvarbiu balsu: „Mūsų teismas, ponai prisiekusieji, rytoj teis patį šlykščiausią nusikaltimą – tėvažudystę“. Jo manymu, vaizduotė yra bejėgė prieš šį žiaurų nusikaltimą. Jis drįstas tikėtis, jog žmonės nepasiduos silpnybei ir nubaus šį piktadarį visu griežtumu. Bet jis nebijęs pasakyti, kad siaubas, kurį jam kelia šis nusikaltimas, beveik nublanksta prieš mano abejingumą. Jo manymu, žmogus, morališkai nužudęs savo motiną, pats pasišalina iš žmonių visuomenės lygiai kaip ir tas, kuris pakėlė ranką ir nužudė savo gimdytoją. Bet kuriuo atveju pirmasis parodo kelią antrajam, tampa jo pirmtaku ir įteisina jo piktadarystę. „Esu įsitikinęs, ponai prisiekusieji, – pridūrė jis, pakeldamas balsą, – kad jums neatrodys per daug drąsus mano tvirtinimas, jeigu aš pasakysiu, kad žmogus, sėdintis ant šio suolo, yra kaltas ir dėl žmogžudystės, kurią teismas nagrinės rytoj. Todėl jis turi būti nubaustas“. Tai pasakęs prokuroras nusišluostė blizgantį nuo prakaito veidą. Paskui pridūrė, kad nors jo pareiga yra labai sunki ir skausminga, bet jis tvirtai ją atliks. Jis pareiškė, kad man nėra ko veikti visuomenėje, nes aš nepripažįstąs pagrindinių jos įstatymų ir negalįs apeliuoti į žmogaus širdį, nes man nežinomi patys paprasčiausi žmogiškieji jausmai. „Aš reikalauju šio žmogaus galvos, – pasakė jis, – ir reikalauju jos lengva širdim. Nors per ilgą savo praktiką man teko ne sykį skelbti mirties bausmes, tačiau dar niekad taip aiškiai nejaučiau kaip šiandien, kad atlikti šią sunkią priedermę mane skatina visapusiškai apgalvotas, gerai įsisaugantis šventas ir įsakmus būtinumas ir siaubas, kurį patiriu žvelgdamas į šio žmogaus veidą, neišreiškiantį nieko daugiau, tik išsigimimą“.

Kai prokuroras atsisėdo, salėje gana ilgai viešpatavo tylą. Sėdėjau apkvaitęs nuo karščio ir nuostabos. Pirmininkas kostelėjo ir labai tyliai paklausė, ar aš nieko neturiu pridurti. Pakilau ir kadangi seniai ruošiausi kalbėti, pasakiau, beje, ne visai vietoje, kad aš neketinau nušauti arabo. Pirmininkas atsakė, kad tai tik žodžiai, kad iki šiol jis blogai supratęs mano gynimosi sistemą ir kad jis būtų laimingas, jeigu aš, kol dar nekalbėjo mano advokatas, patikslinčiau savo poelgio motyvus. Skubiai atsakiau, truputį painiodamas žodžius ir suvokdamas, koks esu juokingas, kad dėl to kalta saulė. Salėje pasigirdo juokas. Mano advokatas gūžtelėjo pečiais, ir pirmininkas netrukus jam suteikė žodį. Bet jis pareiškė, kad jau vėlu, kad jo kalba būsianti ilga, todėl jis siūlo ją atidėti popiečiui. Teismas sutiko.

Po pietų dideli ventilatoriai be atvangos košė tirštą salės orą, ir mažytės įvairiaspalvės teisėjų vėduoklės judėjo į vieną pusę. Mano advokato kalba, atrodo, niekada nesibaigs. Tačiau vienu metu aš suklausau, nes jis pasakė: „Tai tiesa, aš nušoviau“. Paskui tęsė tuo pačiu tonu, sakydamas „aš“ kiekvieną kartą, kai kalbėjo apie mane. Aš labai nustebau. Pasilenkiau prie žandaro ir paklausiau, ką tai reiškia. Jis man liepė nutilti, bet po valandėlės pridūrė: „Visi advokatai taip daro“. Pagalvojau, kad taip daroma, norint dar labiau mane nušalinti nuo bylos, prilyginti mane nuliui ir tam tikra prasme pakeisti mane. Bet man atrodo, kad aš ir taip buvau jau labai toli nuo teismo salės. Be to, mano advokatas man pasirodė juokingas. Jis probėgom atsakė į kaltinimus, o paskui irgi pradėjo postringauti apie mano sielą. Bet, mano supratimu, jis nebuvo toks talentingas kaip prokuroras. „Aš

taip pat, – sakė jis, – pažvelgiau į jo sielą, bet priešingai negu žymusis prokuratūros atstovas kai ką radau ir galiu pasakyti, kad ją skaičiau tarsi atverstą knygą“. Jis joje perskaitęs, kad aš esąs doras žmogus, tvarkingas, nenuilstantis, atsidavęs savo įstaigai tarnautojas, visų mylimas ir jautrus savo artimo nelaimei. Pasak jo, aš buvau pavyzdingas sūnus ir išlaikiau savo motiną, kol galėjau. Paskui aš tikėjęsis, kad senelių prieglauda suteiksianti senai moteriai visus patogumus, kurių aš, mažai uždirbdamas, nepajėgiau jai duoti. „Aš stebiuosi, ponai prisiekusieji, – pridūrė jis, – kad buvo sukelta tiek triukšmo dėl šios prieglaudos. Juk jeigu tektų įrodinėti didelę šių įstaigų naudą ir kilnią paskirtį, pirmiausia reiktų pasakyti, kad jas išlaiko pati valstybė“. Jis nepaminėjo tikrai laidotuvių, ir aš pajutau jo kalboje spragą. Bet dėl visų tų ilgų frazių, tų nesibaigiančių dienų ir valandų, kurių metu buvo kalbama apie mano sielą, man atrodė, jog visas mano mintis užlieja bespalvis vanduo ir man sukasi galva.

Toliau aš prisimenu vien tai, kad, kalbant mano advokatui, iš gatvės per visas sales mano ausis pasiekė ledų pardavėjo ragelio garsas. Mane užplūdo prisiminimai apie gyvenimą, kuris man nebeprisiklausė, bet kuriame aš buvau patyręs pačius paprasčiausius ir pačius pastoviausius savo džiaugsmus: prisiminiau vasaros kvapus, priemiestį, kurį mylėjau, vakarėjantį dangų, Mari juoką ir sukneles. Ir tada man užgniaužė gerklę nuo beprasmybės, nuo viso to, ką aš čia veikiu, ir aš nekantraudamas tetroškau viena: kad viskas baigtųsi, aš grįžčiau į kamerą ir užmigčiau. Vos nugirdau, kaip baigdamas savo kalbą advokatas sušuko, kad prisiekusieji nepasmerksią myriop garbingo darbo žmogaus, pražudžiusio savo sielą per vieną paklydimo minutę ir paprašė atsižvelgti į švelninančias aplinkybes teisiant nusikaltėlį, kuris ir taip jau yra skaudžiai nubaustas – jį amžinai grauš sąžinė. Teismas paskelbė pertrauką, ir nuvargęs advokatas atsisėdo. Prie joėjo kolegos ir spaudė jam ranką. Aš išgirdau: „Puiku, brangusis“. Vienas jų net kreipėsi į mane kaip į liudytoją: „Šauniai, ar ne?“ – paklausė jis. Aš pritariau, bet mano pagyrimas nebuvo nuoširdus – buvau per daug pavargęs.

O dienaėjo vakarop, ir karštis kiek atslūgo. Iš kelių mane pasiekusių gatvės garsų spėjau, kad artėja švelnios sutemos. Mes visi sėdėjom ir laukėm. O tai, ko mes visi laukėm, lieti tiktai mane. Dar kartą apžvelgiau salę. Viskas buvo taip pat kaip ir pirmąją dieną. Sugavau žurnalisto pilku švarku ir moters-automato žvilgsnius. Tada man dingtelėjo, kad per visą procesą nė karto žvilgsniu nepaieškojau Mari. Aš jos neužmiršau, bet buvau per daug užsiėmęs. Pamačiau ją sėdinčią tarp Selesto ir Reimono. Ji nežymiai man linktelėjo lyg sakydama: „Pagaliau“, ir aš pamačiau jos kiek nusigandusį, tačiau besišypsantį veidą. Bet mano širdis liko uždara ir aš net negalėjau atsakyti į jos šypseną.

Teismas grįžo. Labai greitai buvo perskaitytas sąrašas klausimų prisiekusiesiems. Aš išgirdau „kaltinamas žmogžudyste“... „iš anksto, apgalvotai“... „švelninančios aplinkybės“. Prisiekusieji išėjo, o mane išvedė į kambarėlį, kuriame jau buvau pirmąją dieną. Prie manęs priėjo advokatas: jis buvo labai pagyvėjęs ir kalbėjo su manimi taip atvirai ir nuoširdžiai kaip niekada. Jis manęs, kad viskas būsia gerai ir kad aš išsisuksiaš keleriais kalėjimo ar katorgos metais. Paklausiau, ar yra kasacijos galimybė nepalankaus nuosprendžio atveju. Jis atsakė, kad ne. Jo taktika – viešai nedėstyti savo išvadų ir nenuiteikti prieš save teisėjų. Jis man paaiškino, kad kasacinis teismas nepanaikina nuosprendžio taip sau, be priežasties. Man tai pasirodė visiškai aišku, ir aš sutikau su jo samprotavimais. Jeigu į šį reikalą pažiūrėtume šaltakraujiškai, viskas atrodytų natūralu. Juk priešingu atveju prireiktų daug nereikalingos rašliavos. „Bet kuriuo atveju, – tarė mano advokatas, – dar yra malonės prašymas. Bet esu įsitikinęs, kad viskas baigsis gerai“.

Mes laukėme labai ilgai, manau, beveik tris ketvirčius valandos. Pagaliau suskambėjo varpelis. Advokatas paliko mane sakydamas: „Prisiekusiųjų seniūnas perskaitys atsakymus. Jus įves tik skelbiant nuosprendį“. Sutrinkėjo durys. Žmonės bėginėjo laiptais, ir aš negalėjau suprasti, kur – arti

ar toli. Paskui išgirdau, kad salėje kažkas dusliu balsu kažką skaito. Kai vėl suskambėjo varpelis ir atsidarė kambarėlio durys, mane visą užliejo salės tyła, tyła ir keistas jausmas, kuris užplūdo man pastebėjus, kad jaunas žurnalistas nusuko į šalį akis. Aš net nepasižiūrėjau į Mari. Nespėjau, nes pirmininkas – kažkaip keistai – pareiškė, kad prancūzų tautos vardu viešai aikštėje man bus nukirsta galva. Ir tada man pasirodė, jog visų veiduose aš atpažinau tą patį jausmą. Man regis, tai buvo pagarba. Žandarai su manim buvo labai mandagūs. Advokatas uždėjo delną man ant riešo. Aš daugiau nieko nebegalvojau. Bet teismo pirmininkas paklausė, ar aš neturiu ką pridurti. Aš pamąščiau ir pasakiau: „Ne“. Ir tada mane išvedė.

V

Aš trečią kartą atsisakiau priimti kapelioną. Aš nieko neturiu jam pasakyti, aš nenoriu su juo kalbėti, aš ir taip jį gana greitai pamatysiu. Šiuo metu mane domina tik viena – ištrūkti iš to mechanizmo, sužinoti, ar neišvengiamybė gali turėti išeitį. Mane perkėlė į kitą kamerą. Dabar, gulėdamas lovoje, aš matau tiktai dangų ir nieko daugiau. Visos mano dienos praeina stebint besikeičiančias dangaus spalvas artėjant nakčiai. Išsitiesiu, susidedu rankas po galva ir laukiu. Jau nežinau kelintą kartą klausiu save, ar buvo tarp pasmerktųjų mirti tokių, kuriems būtų pavykę ištrūkti iš to nepermaldaujamo mechanizmo, dingti prieš pat egzekuciją, prasiveržti pro policijos kordonus. Prikaišioju sau, kodėl anksčiau neskyriau pakankamai dėmesio egzekucijų aprašymams. Visuomet reikėtų domėtis tais klausimais. Niekuomet nežinai, kas gali atsitikti. Kaip ir visi skaitydavau bylų apžvalgas laikraščiuose. Bet tikriausiai yra specialių veikalų, kuriais niekuomet nesidomėjau. Ten gal būčiau radęs aprašymų, kaip pasmerktieji pabėga. Gal būčiau sužinojęs, kad buvo bent vienas atvejis, kai ratas sustojo, kad nesulaikomą jo sukimąsi bent vieną vienintelį kartą sustabdė ar pakeitė atsitiktinumas ir laimė. Nors vieną kartą! Tam tikra prasme to man būtų užtekę. Mano širdis būtų atlikusi visa kita. Laikraščiai dažnai rašo apie skolą visuomenei. Pasak jų, tą skolą reikia gražinti. Bet tai neteikia peno vaizduotei. Visai kas kita – galimybė pabėgti, galimybė pažeisti šį negailestingą ritualą, sudėti į tą beprotišką bėgimą visą viltį. Be abejo, ta viltis savotiška – tai viltis būti nušautam ant gatvės kampo ar bėgant gauti kulką į pakaušį. Bet, gerai pasvarsčius, niekas man negalėjo duoti tokios prabangos, viskas man buvo užginta, mane glemžėsi bausmės mechanizmas.

Kad ir labai norėdamas, aš negalėjau susitaikyti su šia užgaulia tiesa. Juk galų gale atrodė absurdiškai juokingas neatitikimas tarp nuosprendžio, tą tiesą pagrindusio, ir nesutrikdomos jo eigos nuo tos akimirkos, kai nuosprendis buvo paskelbtas. Tas faktas, kad nuosprendis buvo perskaitytas aštuntą, o ne penktą valandą, faktas, kad nuosprendis galėjo būti visai kitoks, kad jį padarė žmonės, kurie keičia baltinius, kad jis paskelbtas vardu tokios netikslios sąvokos, kaip prancūzų (arba vokiečių, arba kinų) tauta, gerokai menkino, mano nuomone, tokio sprendimo rimtumą. Tačiau turiu pripažinti, kad nuo tos akimirkos, kai nuosprendis buvo priimtas, jo rezultatai tapo tokie pat rimti, tokie pat apčiuopiami kaip ir ši siena, prie kurios gulėjau prisiplojęs visu kūnu.

Tomis valandomis aš prisiminiau vieną istoriją, kurią mama man pasakojo apie tėvą. Aš jo nepažinojau. Galbūt tik tiek ir žinojau apie tą žmogų, kiek apie jį anuomet pasakojo mama: kartą jis nuėjo pasižiūrėti, kaip bus įvykdyta mirties bausmė vienam žmogžudžiui. Jam darėsi bloga vien nuo minties, kad jis eis žiūrėti to reginio. Tačiau jis vis dėlto nuėjo ir grįžęs kone visą rytą vėmė. Tada kurį laiką tėvas man kėlė pasibjaurėjimą. Dabar supratau, kad tai labai paprasta. Kaipgi aš tada nepagalvojau, kad juk nieko nėra svarbiau už mirties bausmę ir kad žmogui apskritai ji tėra vienintelis tikrai įdomus dalykas! Jeigu kada nors man pavyktų ištrūkti iš kalėjimo, aš eičiau žiūrėti visų egzekucijų. Bet, man regis, aš be reikalo pagalvojau apie tokią galimybę. Nes vos tik įsivaizdavau save laisvą, stovintį ankstų rytą, taip sakant, kitapus policijos kordono, vos tik įsivaizdavau esąs

žiūrovas, atėjęs stebėti egzekucijos, o paskui bevemiantis, širdį man užliejo nuodinga džiaugsmo banga. Bet juk tai buvo tikra beprotybė. Aš be reikalo leidau sau daryti tokias prielaidas, nes po valandėlės man pasidarė taip bjauriai šalta, kad aš susirangiau po apklotu. Kalenau dantimis, negalėdamas susivaldyti.

Bet, žinoma, žmogus ne visuomet gali būti protingas. Kitais kartais, pavyzdžiui, aš sudarinėdavau įstatymų projektus. Reformuodavau baudžiamąjį kodeksą. Aš maniau, kad svarbiausia – palikti pasmerktajam kai kurių išsigelbėjimo galimybių. Pakaktų vienos iš tūkstančio, kad daug kas pasikeistų. Man atrodo, kad galima išrasti tokį cheminį junginį, kurį prarijęs pacientas (aš taip ir pagalvoju: pacientas) mirtų devyniais atvejais iš dešimties. Jis tai žinotų iš anksto – tokia būtina sąlyga. Juk, gerai pagalvojęs, ramiai viską apsvarstęs aš konstatavau, kad giljotina turi didelį trūkumą: ji nepalieka jokios vilties, absoliučiai jokios. Žodžiu, paciento mirtis garantuota. Viskas baigta, gerai sutvarkyta, klausimas išspręstas ir prie jo nebėra ko grįžti. Jeigu giljotinos peilis užsikirstų, smūgį pakartotų iš naujo. Tokiu būdu liūdniausia yra tai, kad nuteistasis būtų priverstas norėti, kad mašina gerai veiktų. Man atrodo, kad tai giljotinos trūkumas. Tam tikra prasme tai tiesa, bet antra vertus, turėjau pripažinti, kad čia būtent ir yra gero bausmės organizavimo paslaptis. Žodžiu, nuteistasis priverstas bendradarbiauti. Jis suinteresuotas, kad viskas vyktų sklandžiai.

Aš taip pat buvau priverstas konstatuoti, kad iki šiol mano požiūris šiais klausimais buvo neteisingas. Ilgai įsivaizdavau – nežinau kodėl, – kad einant į giljotiną reikia užlipti laipteliais ant ešafoto. Manau, dėl ko kalta 1789 metų revoliucija – tai yra visa tai, ką buvau skaitęs ar matęs paveikslėliuose. Bet vieną rytą prisiminiau nuotrauką, atspausdintą laikraštyje vienos plačiai nuskambėjusios bausmės proga. Giljotina buvo paprastų paprasčiausiai pastatyta ant žemės. Ji buvo daug siauresnė, negu aš galvoju. Kaip keista, kad nežinojau to anksčiau. Nuotraukoje mane pribloškė tos mašinos išvaizda – tai buvo tikslus, tobulas ir blizgantis kūrinys. Visuomet perdėtai galvoji apie tai, ko nežinai. Turiu pasakyti, kad iš tikrųjų čia viskas labai paprasta: mechanizmas stovi tame pačiame lygyje kaip ir einantis prie jos žmogus. Jis eina prie jos taip, kaip paprastai žmogus eina prie žmogaus. Tai irgi man pasirodė labai neįdomu. Lipti ant ešafoto, kopti tarsi į atvirą dangų – štai kas gali įkaitinti vaizduotę. O čia viską padaro tas baisus mechanizmas: nuteistajam nukerta galvą kažkaip taktiškai, tarsi kiek gėdydamasis, bet labai tiksliai.

Dar buvo du dalykai, apie kuriuos nuolat galvoju: aušra ir malonės prašymas. Tačiau stengiausi būti protingas ir apie tai negalvoti. Pasistiebdavau, žiūrėdavau į dangų, stengdavausi juo susidomėti. Štai jis tampa žalias – vadinasi, artėja vakaras. Paskui aš stengiausi nukreipti savo mintis. Klausydavausi, kaip plaka širdis. Aš negalėjau įsivaizduoti, kad šis jau taip seniai mane lydintis garsas galėtų nutilti. Mano vaizduotė niekada nebuvo laki. Ir vis dėlto stengiausi įsivaizduoti tą akimirką, kai nebejausiu širdies dūžių tvinkint smilkiniuose. Bet veltui. Visą laiką nedavė ramybės aušra ir malonės prašymas. Galop nusprendžiau, jog protingiausia – susitaikyti.

Jie ateina auštant, aš tai žinojau. Apskritai visas naktis praleisdavau belaukdamas aušros. Niekada nemėgau būti užkluptas netikėtai. Stengiausi būti viskam pasiruošęs. Štai kodėl visai nustojau miegojęs, tik truputį nusenūdavau dieną, o kiauras naktis kantriai laukdavau, kol aukštai, už lango, įsižiėbs šviesa. Sunkiausia buvo ta bailsi valanda, kai, mano žiniomis, jie paprastai darbuodavosi. Iškart po vidurnakčio imdavau laukti. Dar niekad mano ausis nebuvo pagavusi šitiek bruzdesio, šitiek tylių garsų. Tačiau galiu pasakyti, kad tam tikra prasme man sekėsi, nes per visą tą laikotarpį nė karto neišgirdau žingsnių. Mama dažnai sakydavo, kad niekuomet žmogus nėra visiškai nelaimingas. Aš tai patyriau kalėjime, kai dangus parausdavo ir į mano kamerą prasiskverbėdavo naujos dienos šviesa. O juk galėjau išgirsti žingsnius, ir mano širdis būtų galėjusi plyšti. Nuo menkiausio šnarėjimo puldavau prie durų, beprotiškai laukdavau prispaudęs ausį prie lentų tol, kol suvokdavau girdįs tik savo

kvėpavimą, gąsdinantį mane kimiu, nelyginant šuns, urzgimu, ir vis dėlto mano širdis neplyšdavo ir aš išlošdavau dar dvidešimt keturias valandas.

O ištisą dieną tegalvodavau apie malonės prašymą. Man atrodo, kad iš tų minčių paėmiau viską, kas jose buvo geriausia. Aš įvairiapusiškai įvertindavau prašymą ir iš savo apmąstymų darydavau kuo palankiausias sau išvadas. Aš visada imdavau išeties tašku pačią blogiausią prielaidą: mano prašymas atmestas. „Na ką gi, vadinasi, aš mirsiu“. Ir, aišku, anksčiau už kitus. Bet visi žino, kad gyvenimas nėra vertas tų pastangų, kuriomis už jį mokama. Aš žinau, kad iš esmės mažas skirtumas – ar mirsi trisdešimties metų, ar septyniasdešimties, – šiaip ar taip, abiem atvejais kiti vyrai ir kitos moterys tebegyvens, ir taip bus tūkstančius metų. Žodžiu, čia viskas aišku kaip dieną. Mirsiu juk aš – ar dabar, ar po dvidešimties metų. Mane kiek trikdė tai, kad šioje apmąstymų vietoje imdavo pašėlusiai plakti širdis, pagalvojus apie galimybę pragyventi dar dvidešimt metų. Man belikdavo tik užgniaužti šias mintis ir įsivaizduoti, kokios mintys ateitų į galvą po tų dvidešimties metų, kai vis tiek reikėtų mirti. Kai žmogus miršta, akivaizdu, kad tada pasidaro nesvarbu, kaip ir kada tatai įvyksta. Vadinasi (svarbiausia atsiminti, ką reiškia tas „vadinasi“), vadinasi, aš turiu susitaikyti su mintim, kad prašymas bus atmestas.

Ir tada, tik tada aš turėjau, taip sakant, teisę apsvarstyti ir antrąją hipotezę: manęs bus pasigailėta. Sunku būdavo sutramdyti tą karštą kraujo bangą, kuri užtvindydavo mane beprotišku džiaugsmu. Reikėjo išmokti slopinti tą sielos riksmą, apmašinti jį protu. Šią antrąją hipotezę reikėjo priimti paprastai, natūraliai, kad atrodytų įtikinamesnis mano susitaikymas nepasisėkus pirmajai. Kai man pavykdavo įveikti save, aš laimėdavau valandą ramybės. O tai jau šis tas.

Kaip tik tokią valandą aš dar kartą atsisakiau priimti kapelioną. Gulėjau lovoje ir iš tam tikros gelsvai auksinės dangaus spalvos spėjau besitarianant vasaros vakarą. Ką tik buvau susitaikęs mintyse, jog mano malonės prašymas atmestas, ir jaučiau, kaip gyslomis ritmingai teka kraujas. Kam man reikalingas tas kapelionas? Pirmą kartą po ilgo laiko pagalvojau apie Mari. Jau seniai ji man neberašė. Šį vakarą ilgiau pasamprotavęs supratau, kad jai tikriausiai nusibodo būti nuteistojo myriop meiluže. Taip pat pagalvojau, kad ji gal serga arba numirė. Nebūtų nieko nuostabaus. Iš kur aš galėjau ką nors žinoti dabar, kai fiziškai mes buvome atskirti ir niekas daugiau mūsų nesiejo, niekas nebetrukė prie kits kito? Beje, Mari dabar aš prisiminiau visai abejingai. Mirusi ji manęs nebedomino. Man tai atrodė visai normalu, nes gerai supratau, kad po mano mirties žmonės mane pamirš. O ir kam aš jiems būsiu reikalingas? Aš netgi negalėjau tvirtinti, kad ta mintis mane būtų slėgusi. Kaip tik tą akimirką įėjo kapelionas. Jį pamatęs krūptelėjau. Jis tai pastebėjo ir paprašė nebijoti. Aš pasakiau, kad paprastai jis ateidavo kitu laiku. Jis atsakė, kad tai draugiškas vizitas, neturįs nieko bendra su mano malonės prašymu, apie kurį jis nieko nežinąs. Jis atsisėdo ant mano lovos ir pakvietė mane sėstis šalia savęs. Aš atsisakiau. Ir vis dėlto man patiko jo lipšnus tonas.

Valandėlę jis sėdėjo, atsirėmęs alkūnėmis į kelius, nuleidęs galvą, ir žiūrėjo į savo rankas. Jos buvo laibos ir raumeningos, panašios į du guvius žvėrelius. Lėtai patrynė jas vieną į kitą. Paskui vėl tarsį apmirė ir sėdėjo nuleidęs galvą taip ilgai, jog vienu metu buvau jį beveik pamiršęs.

Bet staiga jis pakėlė galvą ir pažvelgė tiesiai man į veidą. „Kodėl jūs atsisakote mane priimti?“ – paklausė jis. Atsakiau, jog netikiu Dievu. Jis pasiteiravo, ar aš tuo įsitikinęs. Atsakiau, kad nesigilinau į šį klausimą, nes man jis nėra svarbus. Tada jis atsitiesė ir atsikolė pečiais į sieną, pasidėjęs rankas ant kelių. Tarsi kalbėdamas su kuo nors kitu, o ne su manim, jis pasakė, kad dažnai mes tariamės esą kuo nors įsitikinę, o iš tikrųjų taip nėra. Aš nieko neatsakiau. Jis pažiūrėjo į mane ir paklausė: „Ką jūs apie tai galvojate?“ Atsakiau, kad tai visai galimas daiktas, kad, šiaip ar taip, jeigu aš nesu tikras, kas mane iš tikrųjų domina, tai esu visiškai tikras tuo, kas manęs nedomina. Ir būtent tai, apie ką jis kalba, manęs nedomina.

Jis nukreipė akis į šalį ir, nekeisdamas kūno padėties, paklausė, ar aš taip kalbąs iš begalinės nevilties. Paaiškinau, kad nesu nusivylęs. Tikrai bijau, o tai juk visiškai natūralu. „Dievas jums padėtų, – pridūrė jis. – Kiek tik pamenu, visi, patekę į panašią padėtį, sugrįždavo prie jo“. Aš sutikau, kad tai jų teisė. Be to, vadinasi, jie turėjo tam laiko. O aš nenoriu, kad man padėtų, ir iš tikrųjų turiu per mažai laiko, kad domėčiausi tuo, kas manęs nedomina.

Tuo metu jo rankos nervingai sujudėjo, bet jis susivaldė ir ėmė lyginti sutanos raukšles. Baigęs kreipėsi į mane žodžiais „mielas drauge“; jis šitaip kalbąs ne todėl, kad aš pasmerktas mirti; jo nuomone, mes visi pasmerkti mirti. Bet aš jį nutraukiau, sakydamas, kad tai ne tas pats, ir kad tai, beje, jokių būdu negali manęs paguosti. „Tiesa, – sutiko jis. – Bet jeigu nemirsite šiandien, vis tiek mirsite vėliau. Ir tada kils tas pats klausimas.

Kaip jūs pakelsite tokį baisų išbandymą?“ Atsakiau, kad lygiai taip pat kaip ir dabar.

Sulig šiais žodžiais jis pakilo ir pažiūrėjo man tiesiai į akis. Aš puikiai moku tą žaidimą. Pats dažnai taip darydavau su Emanueliu arba Selestu, ir paprastai jie nuleisdavo akis. Kapelionas taip pat gerai mokėjo tą žaidimą, aš iš karto tai supratau: jis žiūrėjo į mane nė nemirkstelėdamas. Ir be jokio virpesio balse paklausė: „Vadinas, jūs niekuo netikite ir gyvenat mintimi, jog su mirtimi viskas baigias?“ – „Taip“, – atsakiau aš.

Tada jis nuleido galvą ir vėl atsisėdo. Pasakė, kad jam manęs gaila. Jo nuomone, žmogui tokios mintys nepakeliamos. O aš pajutau, kad jis man pradeda nusibosti. Tada irgi nosisukau ir nuėjęs atsistoju po langeliu ir atsirėmiau pečiu į sieną. Aš neatidžiai klausiausi, ką jis šneka, bet išgirdau, kad vėl pradeda mane klausinėti. Jis kalbėjo susirūpinusiu, įsakmiu balsu. Supratau, kad jis jaudinasi, ir aš pradėjau atidžiau klausytis.

Jis sakė esąs įsitikinęs, kad mano prašymas bus išklaustas, bet kad aš vis tiek jausiąs kaltės našta, kurios turiu atsikratyti. Jo manymu, žmonių teismas yra niekas, o Dievo teismas – viskas. Pasakiau, kad vis dėlto mane nuteisė pirmasis. Bet dvasininkas atsakė, kad tai nenuplovė mano nuodėmės. Atkirtau, kad nežinau, kas tai yra nuodėmė. Man tikrai buvo pareikšta, kad esu kaltas. Aš kaltas, aš ir užmokėsiu – niekas negali iš manęs reikalauti daugiau. Tada jis vėl atsistojo, ir aš pagalvojau, kad norėdamas pajudėti tokioje siauroje vienutėje jis neturi pasirinkimo – gali tikrai sėdėti arba stovėti.

Stovėjau įbedęs akis į žemę. Jis žengė žingsnį į mano pusę ir sustojo, lyg nedrįsdamas prisitarti. Žiūrėjau pro grotas į dangų. „Jūs klystate, sūnau, – tarė jis. – Iš jūsų gali pareikalauti daugiau. Ir tikriausiai pareikalaus“. – „Ir ko gi?“ – „Gali pareikalauti, kad pamatytumėt“. – „Ką pamatyčiau?“

Kunigas apsižvalgė ir staiga atsakė pavargusiu balsu: „Visi tie akmenys alsuoja skausmu, aš tai žinau. Visuomet žiūriu į juos su liūdesiu. Bet gerai žinau, kad ir patys didžiausi varguoliai matė iš vienutės tamsos kylantį Dievo veidą. Štai iš jūsų ir reikalaujama, kad jūs išsvystumėte šį veidą“.

Truputį pagyvėjau. Pasakiau, kad ištikus mėnesius matau vien šias sienas. Nieko nėra pasaulyje, ką pažinčiau geriau už jas. Gal anksčiau ir ieškojau čia kažkieno veido. Bet šis veidas švytėjo kaip saulė ir degė geismo liepsna: tai buvo Mari veidas. Veltui jo ieškojau. Dabar viskas baigta. Juk galų gale niekas taip ir nepasirodė iš tų tamsa alsuojančių akmenų.

Kapelionas pažvelgė į mane kažkaip liūdnai. Dabar stovėjau nugara atsikolęs į sieną, ir dienos šviesa krito man ant kaktos. Jis pasakė porą žodžių, kurių neišgirdau, ir skubiai paklausė, ar leisčiau jam mane pabučiuoti. „Ne“, – atsakiau. Jis nususuko, nuėjo prie sienos ir lėtai ją perbraukė ranka. „Nejaugi jūs taip mylite šią žemę?“ – sumurmėjo. Aš nieko neatsakiau.

Jis ilgai stovėjo nesusukęs. Jo buvimas mane slėgė ir erzino. Jau ruošiausi pasakyti, kad išėity, kad paliktų mane, bet jis staiga atsisuko ir, pagautas kažkokio įkvėpimo, sušuko: „Ne, aš negaliu patikėti. Esu įsitikinęs, kad jūs kada nors troškote kito gyvenimo“. Atsakiau, kad tikrai taip ir buvo, bet tai nėra nė kiek svarbiau negu įsivaizduoti, jog tu esi turtingas, greitai plauki ar turi gražesnę nei kitų veidą.

Visos tos svajonės – to paties galo. Bet jis mane nutraukė ir paklausė, kaip aš įsivaizduoju tą kitą gyvenimą. Tada aš surikau: „Tokį gyvenimą, kuriame galėčiau prisiminti šitą!“ ir tučiuojau pasakiau, kad man gana. Jis norėjo dar pakalbėti apie Dievą, bet aš priėjau prie jo ir paskutinį kartą pamėginau paaiškinti, kad man liko nedaug laiko ir aš nenoriu jo gaišinti su Dievu. Jis bandė pakeisti temą, paklausdamas, kodėl aš jam sakau „pone“ užuot sakes „tėve“. Tai mane suezino, ir aš atsakiau, kad jis nėra mano tėvas: jis – su kitais.

– Ne, sūnau, – tarė jis, dėdamas ranką ant peties. – Aš su jumis. Bet jūs to nežinote, nes jūsų širdis akla. Aš melsiuosi už jus.

Nežinau kodėl, bet tada mano viduje kažkas trūko. Aš ėmiau visa gerkle šaukti, plūdaus jį ir draudžiau jam melstis už mane. Aš sugriebiau jį už sutanos apykaklės. Išliejau jam viską, ką turėjau širdy, peršokdamas nuo džiaugsmo prie įsiūčio. Koks jis atrodo teisuolis, ar ne? Tačiau jokia jo tiesa nėra verta nors vieno moters plauko. Jis netgi nėra tikras, ar gyvena, nes jis gyvena kaip numirėlis. Taip, aš jam atrodau nieko neturįs. Bet aš esu tikras savimi, tikras viskuo, tikresnis už jį, tikras tuo, kad gyvenu ir kad tuoj ateis mirtis. Taip, aš teturiu vien tai. Tačiau ši tiesa bent priklauso man, lygiai kaip ir aš jai. Aš buvau teišus, esu teišus ir visuomet būsiu teišus. Aš gyvenau taip, o galėjau gyventi ir kitaip. Dariau viena ir nedariau kita. Aš nepadariau šito, nes padariau aną. Na ir kas iš to? Atrodo, lyg visą laiką būčiau laukęs šios minutės ir šio pragiedrulio, kada būsiu išteisintas. Niekas, niekas nesvarbu, ir aš puikiai žinau kodėl. Jis taip pat tai žino. Iš mano ateities gelmių per dar neatėjusius metus visą mano absurdišką gyvenimą nuodijo tamsos dvelksmas ir šis dvelksmas sulygino viską, ką man siūlė metai, nerealesni už mano išgyventuosius. Ką man reiškia kitų mirtis, motinos meilė, ką man reiškia jo Dievas, vienokie ar kitokie žmonių gyvenimai ir likimai, jeigu vienintelis likimas turėjo pasirinkti mane patį, o kartu su manimi milijardus išrinktųjų, kurie kaip ir jis sakosi esą mano broliai. Ar jis supranta, ar jis pagaliau tai supranta? Visi – išrinktieji. Visi, visi – išrinktieji. Jie taip pat vieną dieną bus nuteisti. Jis taip pat bus nuteistas. Jį apkaltins žmogžudyste, bet nužudys už tai, kad neverkė per savo motinos laidotuves. Salamano šuo vertas tiek pat kiek ir jo žmona. Mažoji moteris-automatas tiek pat kalta kiek ir paryžietė, kurią buvo vedęs Masonas, arba Mari, kuri norėjo, kad aš ją vesčiau. Nesvarbu, kad Reimonas buvo mano draugas, taip pat ir Selestas, kuris buvo daug vertesnis už jį. Nesvarbu, kad Mari šiandien bučiuojasi su koku nors nauju Merse. Ar jis supranta. Šis nuteistasis, kad iš mano ateities gelmių... Pritrūkau kvapo bešaukdamas. Bet sargai jau plėšė kapelioną man iš rankų ir grasino man. Tačiau jis nuramino juos ir valandėlę tylėdamas žiūrėjo į mane. Jo akys buvo pilnos ašarų. Jis apsisuko ir dingo už durų.

Jam išėjus aš nusiraminau. Buvau išsekęs ir kritau ant lovos. Tikriausiai buvau užmigęs, nes mane pažadino žvaigždžių šviesa ant veido. Iki manęs atplaukė kaimo garsai. Nakties, žemės ir druskos kvapai gaivino mano smilkinius. Kaip vilnis užliejo nuostabi šios užmigusios vasaros ramybė. Tą akimirką kažkur toli tamsoje, baigiantis nakčiai, suūkė sirenos. Jos skelbė, kad laivai išplaukia į pasaulį, kuriam aš dabar jau abejingas. Po ilgo laiko pirmą kartą pagalvojau apie mamą. Rodos, aš supratau, kodėl gyvenimo pabaigoje ji išsirinko sau „sužadėtinį“, kodėl ji žaidė naujo gyvenimo pradžią. Ten, ten irgi, toje prieglaudoje, kurioje geso gyvenimai, vakaras buvo kaip liūdnas atokvėpis. Stovėdama ties mirties slenksčiu, mama, matyt, jautėsi išsivadavusi nuo jos ir pasiruošusi viską pergyventi iš naujo. Niekas, niekas neturėjo teisės jos apverkti. Ir aš taip pat pasijutau galįs viską vėl išgyventi iš naujo. Lyg šis didžiulis pykčio protrūkis būtų mane nuvalęs nuo blogio, išvadavęs nuo vilties, šią naktį, pilną ženklų ir žvaigždžių, aš pirmą kartą atsivėriau švelniam pasaulio abejingumui. Išvydęs jį, tokį panašų į save, tokį giminingą, pajutau, jog buvau ir dar tebesu laimingas. Kad viskas būtų baigta, kad aš jausčiausi ne toks vienišas, man belieka palinkėti sau, kad mirties bausmės įvykdymo dieną susirinktų daug žiūrovų ir kad jie sutiktų mane neapykantos šūksniais.